

บทที่ ๒

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

๑. ประวัติความเป็นมาของแนวความคิดแบบมนุษยนิยม

ในสารานุกรมปรัชญา (Edward 1967: 69-72) ได้ให้ความหมายและสรุปความเป็นมาของปรัชญามนุษยนิยมไว้ว่า มนุษยนิยม เป็นคำที่ใช้เรียกขบวนการเคลื่อนไหวทางปรัชญาและวรรณคดี ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในอิตาลี ราวช่วงหลังของศตวรรษที่ ๑๔ แล้วแพร่กระจายไปในประเทศอื่น ๆ ของทวีปยุโรปในเวลาต่อมา และได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมสมัยใหม่ นอกจากนั้นมนุษยนิยม ยังเป็นคำที่ใช้เรียกปรัชญาใด ๆ ก็ได้ ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ และถือว่ามนุษย์เป็นเครื่องวัดทุกสิ่ง (man is the measure of all thing)

ถ้าพิจารณาในแง่ประวัติศาสตร์ คำว่ามนุษยนิยม เกิดจากความพยายามของนักคิดคนสำคัญ ๆ ในยุคฟื้นฟู (Renaissance) ที่พยายามต่อสู้เพื่อปลดปล่อยประชาชนออกจากโซ่ตรวนของศาสนจักร และแสวงหาแนวทางใหม่ให้แก่ประชาชนตามความเป็นจริงในโลกมนุษย์ โดยถือว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ตามความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย ความต้องการและสัมผัสต่าง ๆ ที่มนุษย์ประสบอยู่ในชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถจะเพิกเฉยได้ ดังนั้นแนวมนุษยนิยมจะยกย่องจิตวิญญาณของมนุษย์อย่างสูงส่งแต่ก็ไม่ได้ล้มคุณค่าของความพึงพอใจ (pleasure) ทางด้านร่างกาย

การให้ความสำคัญในเรื่องนี้ และการต่อต้านลัทธิพรตนิยม (asceticism) ของยุคกลาง เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ถึงการประเมินแบบใหม่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

ในด้านวิวัฒนาการของแนวคิด ภายหลังจากที่มนุษยนิยมอิตาลีพยายามต่อสู้จนกระทั่งลิดรอนอิทธิพลของคำสอนทางฝ่ายศาสนาลงได้ และสถาปนาความคิดแบบชาวโลก (secular) ขึ้นมาได้แล้ว แนวความคิดดังกล่าวนี้ก็แผ่ขยายไปทั่วยุโรป โดยเฉพาะในเยอรมัน ขบวนการเคลื่อนไหวทางปัญญาในปลายศตวรรษที่ ๑๔ และตอนต้นศตวรรษที่ ๑๕ เป็นผลมาจากพัฒนาการของแนวคิดมนุษยนิยมอย่างเด่นชัด และคำว่า มนุษยนิยม หรือ humanism ก็ได้ถูกตั้งชื่อขึ้นในช่วงนี้เอง (Deighton 1971: 521) ซึ่งจะเห็นได้จากผลงานสำคัญ ๆ ของ Goethe และ Schiller ที่มีทั้งวรรณกรรมแบบยุคเรเนซอง และการยึดถือแนวคิดใหม่เกี่ยวกับบุคคล ส่วนขบวนการด้าน

อุดมการณ์มักถูกทำให้ก้าวหน้าขึ้นในปรัชญาของคานท์ (Immanuel Kant) ในแนวความคิดของเขาเกี่ยวกับบทบาทของจิตใจที่มีต่อการก่อตัวของประสบการณ์มนุษย์ และแนวความคิดนี้ได้รับการพัฒนาต่อมา โดยมีแกนกลางของเนื้อหาอยู่ที่พัฒนาการแห่งตัวตน และการแสดงออกของตัวตน และโคจรลงจุดสุดท้ายในปรัชญาของเฮเกล (Hegel)

ถัดจากเฮเกลก็เป็นสมัยของนิทเช่ (Nietzsche) ที่กล่าวว่าพระเจ้าตายเสียแล้ว และสมัยของคาร์ล มาร์กซ ผู้ที่มีผลงานอันเรียกว่าเป็นวิทยาศาสตร์มนุษย์นิยม (scientific humanism) อย่างแท้จริงคนแรก ๆ

จากนั้น แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ก็ได้ไปโผล่กันในประเทศอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ยุคของเจมส์ (William James) และคิวอี้ (John Dewey) ในแนวของปฏิบัตินิยมที่คัดค้านผลของการปฏิบัติจริง ๆ ของมนุษย์เป็นสิ่งทดสอบสังขารธรรม

สำหรับในยุคปัจจุบัน มนุษย์นิยมได้รับความสนใจอย่างมากจากผลงานของนักมนุษย์นิยมอัตถิภาวนิยม (Existentialist) เช่น Jean-Paul Sartre นักบุคลิกนิยม (Personalism) หรือบางครั้งก็เรียกว่าเจตนนิยม (Spiritualism) เช่น Gabriel Marcel, Jacques Maritan และ Martin Buber

๒. นักปรัชญามนุษย์นิยม

๒.๑ ฌ็อง ปอล ซาร์ทต์ (Jean - Paul Sartre) นักอัตถิภาวนิยมแบบอเทวนิยม (atheistic existentialism)

วิทย์ วิศทเวทย์ (๒๕๒๓: ๑๙-๔๕) ได้สรุปปรัชญาของซาร์ทต์ไว้ว่า ปรัชญาของซาร์ทต์พอจะแยกได้เป็นสองระยะคือ ระยะก่อน ค.ศ. ๑๙๔๖ และหลัง ค.ศ. ๑๙๔๖ ในระยะแรกปรัชญาของเขาเป็นลัทธิเอ็กซิสเต็นเซียลลิสม์เต็มตัว มีลักษณะทั่ว ๆ ไปคล้ายกับชาวลัทธิอื่นคนอื่น ๆ ในระยะที่สอง ซาร์ทต์สนใจปรัชญาของมาร์กซ์มาก เขาเห็นด้วยกับแนวคิดทั่ว ๆ ไปของมาร์กซ์ แต่เขาก็คิดว่าลัทธิเอ็กซิสเต็นเซียลลิสม์ของเขาอาจช่วยเสริมส่วนที่ลัทธิมาร์กซ์ยังขาดอยู่ ผู้ที่ศึกษางานของซาร์ทต์หลายคนมีความเห็นพ้องกันว่าลัทธิของเขา กับลัทธิของมาร์กซ์มีที่ชนะขัดแย้งกันในประเด็นหลักบางประการ เขาจึงไม่ประสบความสำเร็จ อย่างน้อยก็ในด้านทฤษฎีที่จะเชื่อมโยงลัทธิทั้งสองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เราพอจะสรุปปรัชญาเอ็กซิสเต็นเซียลลิสม์ของเขาได้โดยย่อ ๆ ดังนี้

ปรัชญาของชาร์ตั้นปรากฏอยู่ในผลงาน ๒ เรื่อง คือ หนังสือชื่อ ภาวะและอภาวะ (L'Être et le Néant) พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๓ และบทความเรื่อง เอ็กซีสแต้นเชียลลิสม์ เป็นมนุษยนิยม (L'Existentialisme est un Humanisme) พิมพ์ ค.ศ. ๑๙๔๖ ทัศนะของชาร์ตั้นในช่วงนี้พอสรุปได้ดังนี้

หนึ่ง ปรัชญาของชาร์ตั้นปัจเจกนิยม ข้อนี้นับเป็นจุดรวมของชาวลัทธิเอ็กซีสแต้นเชียลลิสม์ทั่ว ๆ ไป ปัจเจกนิยมคือลัทธิที่ให้ความสำคัญแก่ความแตกต่างและลักษณะเฉพาะของคนแต่ละคน ปรัชญาของเฮเกลซึ่งมีอิทธิพลในโลกตะวันตกจนกระทั่งต้นศตวรรษที่ ๒๐ ได้ลดทอนคนแต่ละคนลงเป็นเพียงที่ปรากฏตัวเฉพาะราชของจิตสมบูรณ์ มนุษย์กลายเป็นเพียงตัวอย่างที่มีเรือนร่างของนามธรรมสากล ในคติของศาสนาคริสต์ มนุษย์แต่ละคนแม้จะต่างกัน แต่ความแตกต่างเป็นเรื่องปลีกย่อย เพราะมนุษย์ถูกสร้างจากแบบแผนเดียวกัน มีแก่นสาร ความใฝ่ฝันและจุดหมายปลายทางของชีวิตอันเดียวกัน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้มนุษย์สูญเสียตัวเองเป็นทาสของวัตถุ สิ่งของที่สลับซับซ้อนขึ้นทุกวัน ก็บีบบังคับมนุษย์และทำให้มนุษย์เป็นเพียงสมาชิกของสถาบันและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ที่จริง ๆ ของเขาได้หายไป ชาร์ตได้เรียกร้องให้คนหันคืนสู่ตัวเอง ตระหนักถึงเสรีภาพอันเป็นศักดิ์ศรีของมนุษย์

สอง ปรัชญาของชาร์ตั้นมนุษย์ในฐานะที่มีจิตใจ มีเนื้อหนังมังสา การมองมนุษย์นั้นมองได้ ๒ ด้าน คือมนุษย์ในฐานะที่มีเหตุผล ปัญญา และมนุษย์ในฐานะที่มีอารมณ์ ความรู้สึก ความปรารถนา นักปรัชญาตะวันตกโดยทั่วไปมองมนุษย์ในแง่แรก ชาร์ตมองมนุษย์ในแง่หลัง นั่นคือมนุษย์ที่อยู่ ณ ที่แห่งนั้น ในขณะที่ตกอยู่ในสถานการณ์อันนั้นและจำเป็นต้องเลือกตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง การอ้างว่าสถานการณ์บังคับเป็นการหลอกตัวเอง และเป็นการลดศักดิ์ศรีของตัวเองลงมาเสมอก่อนหน้า สำหรับชาร์ต คนชชลาดและคนกล้าหาญมิได้แตกต่างกัน หากว่าทั้ง ๒ คนจริงใจกับตัวเองเท่านั้น

สาม สำหรับชาร์ต ชีวิตของมนุษย์ไร้สาระหรือ "แอบเสิร์ต" ซึ่งหมายความว่า การกระทำของมนุษย์เป็นสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ เราเข้าใจสิ่งหนึ่งเมื่อเราอธิบายสิ่งนั้นได้ เราอธิบายสิ่งหนึ่งได้เมื่อเราบอกได้ว่าสิ่งนั้นมาจากที่ไหน และมีจุดหมายปลายทางอะไร มนุษย์ในสายตาของชาวคริสต์มิใช่สิ่งไร้สาระ เพราะมนุษย์มาจากพระเจ้า และมีจุดหมายปลายทางที่พระเจ้า พระเจ้าเป็นความหมายแห่งชีวิตมนุษย์ แต่การกระทำของมนุษย์ไม่มีสาเหตุที่มา และไม่มีจุดหมายปลายทาง การกระทำของมนุษย์เกิดจากความปรารถนา และความปรารถนาของมนุษย์เป็นเสรีมิได้ถูกกำหนด

โดยอะไร ไม่ว่าจะเป็นที่คิดของตน สิ่งแวดล้อม สถานการณ์หรือสิ่งอื่นใด การถามว่าทำไมเขา จึงทำอย่างนั้นเท่ากับยอมรับก่อนแล้วว่า เขาปราศจากเสรีภาพ

เสรีภาพของมนุษย์ที่ชาร์ตเห็นนั้นเป็นภาพที่มืดสลัว และสำหรับชาร์ตความมืดสลัวนี้ไม่มีทางจะหลักพันไปได้ มนุษย์ถูกสาปให้เป็นอิสระนั้นคือมนุษย์ถูกสาปให้ไม่มีแต่ความทุกข์ร้อน เสรีภาพแยกไม่ออกจากตัวมนุษย์ ดังนั้น ความทุกข์ก็แยกไม่ออกจากตัวมนุษย์ เราเห็นมาแล้วว่าสำหรับชาร์ต มนุษย์ไม่มีทางจะสมหวังได้แม้ความตายไม่อาจทำให้มนุษย์หมดความทุกข์ได้เพราะความตายได้ทำให้ความเป็นมนุษย์สิ้นสุดลงแล้ว จะพูดว่าเขาหมดหรือไม่หมดความทุกข์ไม่ได้ ชาร์ตจึงกล่าววว่าชีวิตมนุษย์นั้นแปลประโยชน์

๒.๒ อรรถิภาวนิยม ของ เตยารค เคอ ชาร์แดง (Pierre Teilhard de Chardin) หรืออรรถิภาวนิยมแบบเทวนิยม (Theistic existentialism) กิรติ บุญเจือ (๒๔๗๒: ๒๐๘)-๒๗๒๒ ได้สรุปประเด็นแนวคิดทางปรัชญาอรรถิภาวนิยมของชาร์แดง ไว้ว่า

๒.๒.๑ อรรถิภาวะ (existence)

ก. ความหมาย

สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายมีภาวะ (being) มนุษย์เท่านั้นมีอรรถิภาวะ (existence) เพราะมนุษย์มีความสำนึก ความสำนึกนี้เองทำให้มนุษย์มีภาวะติดกับภาวะของสิ่งอื่น จึงควรให้ชื่อพิเศษว่าอรรถิภาวะ อรรถิภาวะอันประกอบด้วยความสำนึกนี้แหละเป็นตัวกำหนดความหมายให้แก่ภาวะอื่น ๆ ที่ไม่มีควมสำนึก

ปรากฏการณ์ของมนุษย์จึงเป็นปัญหาสำหรับตัวมนุษย์เอง ครั้นมนุษย์พบปัญหา ก็เห็นประจักษ์เป็นข้อเท็จจริงว่า ตัวเองมีความสำนึกในท่ามกลางสิ่งที่มีควมสำนึกและสิ่งที่ไม่มีความสำนึก มนุษย์จึงต้องรับภาระขบคิดปัญหา ทั้งของอรรถิภาวะของตนเองและภาวะของสิ่งอื่น นี้คือมูลของอรรถิภาวนิยม

อรรถิภาวะของมนุษย์เป็นภาวะที่เป็นปฏิปทอยู่ในตัว พิจารณาในแง่หนึ่งก็เป็นอรรถวิสัย พิจารณาในอีกแง่หนึ่งก็เป็นอันทวิสัย ผู้ที่พิจารณาเพียงแง่ใดแง่หนึ่งย่อมจะไม่ได้ความรู้ถูกต้องเกี่ยวกับอรรถิภาวะของมนุษย์ แต่จะพิจารณาที่เกี่ยวพร้อมกันทั้ง ๒ แง่ ก็คงจะสับสนเกินไป จึงจำเป็นต้องพิจารณาแต่ละแง่เชิงวิเคราะห์ แล้วจึงพิจารณารวมในเชิงวิเคราะห์ห่อกรหนึ่ง จึงจะเข้าใจได้ดีกว่า ดังนั้น ในเรื่องความหมายของอรรถิภาวะของเตยารค เราจำต้องพิจารณาแยกเป็น ๓ เรื่อง คือ

- อุตฺรภาวะของอภิปภาว (transcendence of existence)
- อันตรภาวของอภิปภาว (immanence of existence)
- โครงสร้างของอภิปภาว (structure of existence)

ข. อภิปภาวของอภิปภาว

๑. มนุษย์อยู่พบชอบชายของวิทยาศาสตร์ ถ้าพิจารณาตามกฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์เท่านั้น ก็จะเห็นว่า มนุษย์เราเป็นประเภทหนึ่งของสิ่งมีชีวิต และเป็นประเภทหนึ่งของสัตว์ แต่ถ้ามองกันให้รอบคอบทุกแง่มุมจริงๆ แล้ว จะพบอะไรหลายอย่างในตัวมนุษย์ที่อยู่พบชอบ-
เขตของวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ไม่สนใจพิจารณาเพราะอยู่นอกขอบข่ายของวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ที่พบชอบชายของวิทยาศาสตร์เพราะว่า มนุษย์ร่างกายเป็นสัตว์ที่มีชีวิตก็จริง แต่พฤติกรรมหลายอย่างของมนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกฎฟิสิกส์และกฎชีววิทยา เพราะมนุษย์มีความสามารถเกินสิ่งที่อยู่เมื่อเทียบกับสัตว์ที่หลงใหลเคียงกัน นอกจากนี้มนุษย์ยังมีระบบประสาทที่สมบูรณ์อย่างไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้

๒. มนุษย์เป็นการกระโดดข้ามขั้นธรรมชาติ มนุษย์ไม่ใช่เป็นผลของวิวัฒนาการตามลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงตามทฤษฎีธรรมชาติของคาร์วิน วิวัฒนาการจากระดับสัตว์เดรัจฉานมาจนถึงขั้นมนุษย์มีช่องว่างไกลกันมาก ไกลกันมากขนาดที่ว่าจะนับเป็นธรรมชาติเดียวกันในระดับต่างกันไม่ได้ แต่ต้องนับเป็นคนละธรรมชาติ วิวัฒนาการจากสัตว์ชนิดหนึ่งมาสู่อีกชนิดหนึ่งเป็นการกระโดดข้ามขั้นระดับสูงในธรรมชาติเดียวกัน แต่จากสัตว์มาเป็นมนุษย์เป็นการกระโดดข้ามจากธรรมชาติหนึ่งมาสู่อีกธรรมชาติหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนฐานะเลขที่เดียว (สำนวน "ข้ามขั้นธรรมชาติ" เป็นของแบร์กซอง (Henri Bergson) มาก่อน และมนุษย์กับสัตว์แตกต่างกันในประเภทไม่ใช่ระดับนั้น ตรงกับนักคิดแนวมนุษยนิยมในปัจจุบันที่เห็นได้แจ่มก็มี อี. เอฟ. ชูแมกเกอร์)

ประเด็นที่ทำให้อมนุษย์มีธรรมชาติข้ามขั้นจากสัตว์ทั้งหลายคือ มนุษย์มีความสำนึกเป็นการเปิดเปลือกหุ้มซึ่งครอบงำสัตว์ไว้ให้มีจิตที่รับรู้ได้โดยตรงเพียงอย่างเดียวมาสู่การมีจิตที่สามารถทวนความคิดได้ ถึงกับสามารถจัดสรรอนาคตของตนเองด้วยการจัดระเบียบหรือวิถีดำเนินชีวิต

๓. มนุษย์เป็นสุดยอดของวิวัฒนาการของสัตว์ มนุษย์มีทิศทางที่เด็ดขาดในตัว มุ่งหน้าสู่คุณค่าที่มีความสำคัญซึ่งนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น ชีวิตมนุษย์มีได้เป็นไปตามยถากรรมอีกต่อไป

๔. อคติภาวะคือความสำคัญ ความสำคัญในขั้นแรกคือสำคัญว่า ตนเองมีความสามารถ มีการตรึกตรองซึ่งคือความสามารถของความสำคัญที่จะย้อนกลับมาหาตัวเอง ที่จะตระหนักได้ถึงความเป็นไปได้ในตัวเองและถึงคุณค่าของตนเองโดยเฉพาะ นั่นคือ ไม่ใช่สักแต่ว่ารู้ แต่จะต้องรู้ควยวาตนรู้

๕. อคติภาวะเป็นบุคลิกภาพเฉพาะตัว บุคลิกภาพเป็นสมบัติเฉพาะตัว จะยกให้ผู้อื่นไม่ได้ สมบัตินั้นจะต้องสะสมด้วยตนเอง และเพื่อตนเอง ไม่มีใครทำแทนได้ แม้ว่าจะมีบางสิ่งบางอย่างในชีวิตที่ผ่านจากตัวเราไปสู่บุคคลอื่น แต่ก็ยังมีส่วนที่มากกว่านั้นอีกที่ผ่านไปสู่ผู้อื่นไม่ได้ เป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในส่วนลึกของเราแต่ผู้เดียว ชุมสมบัติอันแท้จริงของเราก็คือบุคลิกภาพอันเป็นศูนย์กลางของสัญชาตญาณโดยเฉพาะ และของความรักซึ่งตลอดชีวิตเราต้องค้นหาที่จะต้องพัฒนา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า บุคลิกภาพนี้แหละคือคุณค่าแท้ประการเดียวที่เราควรเทิดทูนและรักษาไว้ด้วยความสนใจ

การเข้าใจอคติภาวะจึงเป็นเรื่องเฉพาะ ต้องค้นคว้าด้วยตนเอง โดยศึกษาจากจิตใจของตนเองอย่างลึกซึ้งที่สุด การศึกษาอคติภาวะจากทฤษฎีรวม ๆ นั้น ทำให้เราอยู่ห่างจากอคติภาวะและเข้าใจชีวิตของเราอย่างผิวเผิน

จะศึกษามนุษย์จึงต้องศึกษาภายใน มนุษย์เป็นผลผลิตสายใหญ่ของวิวัฒนาการ เราจะเข้าใจสายใหญ่นี้โดยการสำรวจดูเพียงภายนอกเท่านั้นยังไม่พอ แต่จะต้องใช้การพินิจภายใน

๖. อคติภาวะ ต้องการก้าวหน้าในความสมบูรณ์ เดวิด คเคย์เขียนจดหมายไว้ฉบับหนึ่งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๕ (ชาร์ลส์ เท็งมื่ออายุได้ ๑๐ ขวบ) ว่า ข้าพเจ้าตั้งใจไว้ว่าจะเขียนเรื่องความไม่ฝันของปัจเจกบุคคลที่อยากจะทำให้ตนเองสมบูรณ์ควยอะไรสักอย่างที่เป็นสรรพะ

ดังนั้นแม้ว่าคำสอนของเดวิด คเคย์จะมีอยู่มากมาย แต่ทั้งหมดก็ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานที่ว่าความเป็นจริงแท้แต่อย่างเดียวในเอกภาพได้แก่ความฝึกฝนที่จะก้าวหน้า เดวิดคิดถึงกับกล่าวพูดว่าท่านไม่เห็นหรือว่ากิเลสที่ทนายพยายามจะระงับนั้นก็คือ การฝึกฝนที่จะเดินหน้าเรื่อยไปอย่างไร้จุดสิ้นสุด

๑. อคติภาวะมุ่งก้าวหน้าสู่นันตภาพ ความต้องการก้าวหน้านี้เป็นความรู้สึกที่เห็นได้
ง่ายในมนุษย์ เพราะเป็นความรู้สึกพื้นฐาน แต่ถ้ามองต่อไปว่า มนุษย์ต้องการก้าวหน้าไปสู่อะไร
ความรู้สึกชั้นคลุมเครือมาก ตอบกันไม่ค่อยจะได้ สำหรับเขยารคแล้วเชื่อมั่นว่าแม่สมมุติว่าตนเอง
เล็กน้อยคือศาสนาคริสต์ เพราะเห็นว่างมจายไรสาระไรเหตุผล ตนเองคงจะยังต้องหาหลักยึด-
เหนี่ยวที่มือนันตภาพให้ได้ ซึ่งก็เห็นจะไม่พบเอกภพนั่นเอง

ก. อันตรายภาวะของอติภาวะ

๑. อติภาวะวิวัฒนาการมาจากสสาร
๒. อติภาวะวิวัฒนาการมาจากพืชและสัตว์
๓. อติภาวะวิวัฒนาการโดยอาศัยพลังของเอกภพ มนุษย์ก้าวหน้า
ขึ้นมาโดยพลังผลักดันของธรรมชาติ
๔. อติภาวะเป็นตัวแทนของเอกภพ มนุษย์เป็นจุลภาพ
(microcosmos) มนุษย์แต่ละคนเป็นผลของวิวัฒนาการของพลังทุกส่วนของเอกภพ ดังนั้นการ
ศึกษาอติภาวะของมนุษย์แต่ละคนก็เท่ากับได้ศึกษาเอกภพทั้งหมดอันเป็นมหภาพ (macrocosmos)
เขยารคบอกให้เราสังเกตตัวเราเอง แม้จะไม่ตองกำหนดอะไรเลยก็ยังพบได้โดยอชัตติก-
ญาณ (intuition) ว่า ในธาตุชีวิตของเรา มีส่วนผสมจากธาตุทุกอย่างของเอกภพ
๕. อติภาวะจะตองก้าวหน้าต่อไปกับเอกภพ มนุษย์ยังไม่มี
สภาพสมบูรณ์ในธรรมชาติ การสร้างมนุษย์ยังไม่เสร็จสิ้น แต่หาทั้งในตัวเราและรอบ ๆ ตัวเรา
วิวัฒนาการยังคงดำเนินไปอย่างสุดเหวี่ยง

ในแง่นี้ เขยารค ตักตวนความคิดของไลบ์นิซและคนอื่น ๆ ฝ่ายสารัตถนิยมที่ถือว่า
มนุษย์มีธรรมชาติอันสมบูรณ์อยู่แล้ว ความไม่สมบูรณ์อยู่ที่ปัจเจกบุคคล เขยารคประณามว่าเป็น
ความเข้าใจผิดทั้งสิ้น เป็นความเข้าใจผิดอย่างร้ายกาจที่สุดในจิตใจของมนุษย์ในยุคแห่งประวัติ-
ศาสตร์ นั่นคือการเห็นแจ้งชัดอันจอมปลอมที่ว่ามนุษย์อยู่ในสภาพสมบูรณ์แล้ว จะทำให้สมบูรณ์ขึ้นอีก
ไม่ได้

ง. โครงสร้างของอติภาวะ

๑. มนัส เป็นโครงสร้างที่สำคัญที่สุดของอติภาวะ เพราะ
เป็นส่วนที่ทำให้อติภาวะเป็นอติภาวะ องค์ประกอบอื่น ๆ เป็นเพียงสมรรถภาพในการทำงาน

ของอัตถิภาวะในลักษณะต่าง ๆ

กิจกรรมโดยตรงของมนัสคือการหาความรู้ ความรู้ของมนัสได้จากข้อเท็จจริง แต่หา
การความรู้ใหม่นั้น มนัสไม่จำเป็นต้องมีข้อมูลใหม่ ๆ เลย เพียงแต่มีทรรศนะใหม่ต่อข้อมูลเดิม
กับว่าเป็นความรู้ใหม่ ดังนั้นสิ่งที่เราต้องการจริง ๆ จึงไม่ใช่ข้อเท็จจริงใหม่ ๆ มากนัก แต่
เราต้องการวิธีมองข้อเท็จจริงและวิธียอมรับข้อเท็จจริงแบบใหม่ เราต้องการทรรศนะใหม่ที่
สัมพันธ์กับการปฏิบัติแบบใหม่

และการมีทรรศนะใหม่เหล่านี้ คือกิจกรรมอันแท้จริงของมนัส

และเนื่องจากธาตุแห่งของอัตถิภาวะซึ่งมนัสเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่นั้นจะต้องรู้ค้นหา
เรื่อยไปไม่หยุดยั้ง การฝืนธรรมชาติพลวัตของอัตถิภาวะนี้แหละที่ทำให้เกิดสภาพในจิตใจที่เรียก
ว่า อัตถิภาวะหรือความแปลกแยก (alienation) อันผิดไปจากสภาพที่ไม่ปกติของจิตใจมนุษย์

แมนัสจะวิวัฒน์มาจากสสาร แต่มันก็ไม่ใช่สสารมนัสเป็นจิต จิตในคนแต่ละคนเป็น
อัตถิภาวะที่เป็นเอกเทศ มีความสำนึกไควาตนเป็นของตน มีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกการ
กระทำและวิถีชีวิตของตนเอง ต้องรับผิดชอบการตัดสินใจของตนเอง เมื่อจิตทำการอะไร ย่อม
สำนึกไควาตนเป็นผู้กระทำและมีสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์แห่งการกระทำของตนเอง เมื่อมนัสรู้อะไร
มนัสย่อมมีวัตถุประสงค์แห่งความรู้เห็น ผู้รู้กับถูกรู้อยู่แยกกันโดยชัดเจนในความสำนึก แต่เมื่อมนัส
รู้ตัวเอง ตัวเองในฐานะถูกรู้อยู่ปรากฏในความสำนึกว่าแยกจากมนัสผู้รู้

(ในเมื่ออัตถิภาวะของแต่ละคนเป็นเอกเทศ เราจึงหาวิธีสื่อความรู้กันและกันโดย
ภาษา ภาษาจึงเป็นตัวแทนของความคิด)

๒. เพทนาญาณ (affectivity) เป็นสัญชาตญาณแบบ
เกี่ยวข้องกับสัจวอน ๆ แต่พัฒนาสูงกว่าสัจวอนทุกชนิด เคยอาร์คจึงใช้คำว่าเพทนาญาณแทน และได้
ยกตัวอย่างไว้มากมายอย่างเช่น

ความหึงต่อเอกภพ มนุษย์เท่านั้นที่มีความรู้สึกเช่นนี้ได้ แต่บางคนก็ไม่ใช่เพทนาญาณ
ตั้งกล่าวให้สัมพันธ์กับความเป็นมนุษย์ หมกหมุ่นอยู่กับสัญชาตญาณต่ำ ๆ ทั้งไม่มีเวลาและไม่มี
อารมณ์จะหึงต่อเอกภพ ความหึงต่อเอกภพนี้แหละเป็นวิถีนำไปสู่ความเข้าใจเอกภพอย่างลึกซึ้ง

"ผู้ที่หมกหมุ่นอยู่กับชีวิตทางปฏิบัติ ฟูมฟูมใจเพียงแง่ปฏิฐาน (positive) เพียงอย่างเดียว
ย่อมจะไม่เล็งเห็นระดับที่สองของสัญชาตญาณ นั่นคือ ระดับที่เอกภพเข้ามาในตัวเราและออกไปจาก
ตัวเรา โดยนำเราออกไปด้วย เรา รู้สึกได้เพียงแง่ ๑ ในส่วนสุดยอดของอวาเวค (emotion)

ที่สะท้อนใจอย่างแรง ซึ่งในการนี้เราจะเข้าถึงแต่เพียงสาระของเอกภพเท่านั้น

(กิริติ ๒๔๒๒: ๒๑๙)

การตอบสนองต่อสิ่งเรา สิ่งไม่มีชีวิตไม่มีการตอบสนองสิ่งเรา จึงกล่าวได้ว่า การตอบสนองสิ่งเราเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งมีชีวิต สำหรับมนุษย์ตอบสนองสิ่งเราอย่างพิเศษกว่าสิ่งอื่นทั้งหมด เพราะมีมโนอัตถิภาวะจึงตอบสนองสิ่งเราอย่างเสรีภาพ

ความเสียดายและความคิดถึง นี้ก็เป็นอีกความรู้สึกหนึ่งที่เคยาร์ตเห็นว่า สัตว์ชาติญาณจะต้องพัฒนาถึงขั้นเพนทานูยาน จึงจะมีได้ สัตว์ยังไม่รู้จักเสียดาย มนุษย์เท่านั้นที่รู้จัก

อารมณ์รัก สิ่งเป็นหมายถึงผู้มีความรัก สิ่งตายหมายถึงผู้และสิ่งที่ไม่มีความรัก

ความเคยชิน อัตถิภาวะเป็นปริศนา ปรากฏออกมาให้เห็นชัดแจ้งอยู่เสมอ ความเคยชินเป็นอีกข้อหนึ่ง อัตถิภาวะต้องการหาของใหม่ เบื่อของเก่า แต่ทว่าในเวลาเดียวกันก็ชอบทำตามที่เคยทำ เกิดความเคยชินขึ้นมา อัตถิภาวะต้องการความเคยชินและการแสวงหาของใหม่ ซากอวยงใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ในชีวิตทุกขณะจะต้องมีสิ่งหนึ่งที่ทำตามความเคยชิน และอีกส่วนหนึ่งต้องการเปลี่ยนแปลง บางครั้งเราต้องการเปลี่ยนสถานที่เปลี่ยนร้านอาหาร แต่ต้องกินอาหารที่เราชอบ บางครั้งเราหาอาหารแปลก ๆ มากินที่บ้าน บางครั้งเราไปหาอาหารแปลก ๆ กินในที่แปลก ๆ แต่ต้องการกินร่วมกับคนสนิท ฯลฯ อัตถิภาวะจึงเป็นปริศนาอยู่เสมอ และนี่แหละคือ อัตถิภาวะ

สรุป

อัตถิภาวะของเคยาร์ต เคอ ชาร์แดง นับว่าความสับสนอย่างยิ่งในการประนีประนอม ความคิดต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันอยู่ในปัจจุบัน เข้าด้วยกัน การปฏิเสธข้างหนึ่งเพื่อสนับสนุนอีกข้างหนึ่ง นั้น ทำได้ง่ายและแน่ใจได้ว่า จะต้องมีคนเป็นพรรคพวก แต่การหาทางสายกลางเพื่อประนีประนอมทั้งสองข้างนั้น เสี่ยงต่อการไร้ภูษาคติธรรมอย่างยิ่ง ถ้าหลักการไม่จริงยอมจะหาความสำเร็จได้ยาก เคยาร์ตอาจหาประนีประนอมมิเพียงแต่สองข้างที่เป็นศัตรูกันมาไม่น้อยกว่าพันปีเท่านั้น แต่ยังมองไกลถึงขนาดจะประนีประนอมหลายข้างหลายฝ่ายสลับซับซ้อน นับเป็นความกล้าบ้าบิ่นทางวิชาการ แต่เคยาร์ตก็ใจกล้ากระทำลงไปเพื่อมุ่งใจมนุษย์ทุกรูปทุกนาม ให้มาร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสรรคสันติภาพและความเจริญก้าวหน้าบนพื้นฐานแห่งเสรีภาพของมนุษย์แต่ละคน

๒.๓ นีโอฮิวแมนนิส : มนุษย์นิยมแนวใหม่ (Neo-Humanism)

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (๒๕๓๐: ๒๕-๔๕) ได้เขียนเกี่ยวกับปรัชญามนุษย์นิยมแนวใหม่ไว้ว่า มนุษย์นิยมแนวใหม่มีแนวความคิดที่แตกต่างจากมนุษย์นิยมทั่วไป เพราะเหตุที่มนุษย์นิยมแนวใหม่มีพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล มีจุดเริ่มต้นมาจากสิ่งเดียวกัน ดังนั้นทุกสิ่งทุกอย่างจึงมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ซึ่งหมายความว่าทุก ๆ โมเลกุล ทุก ๆ อะตอม ทุก ๆ อิเล็กตรอน ทุก ๆ โปรตอน และทุก ๆ นิวตรอนของทุกสรรพสิ่ง มีจุดเริ่มต้นมาจากสิ่งเดียวกัน บุคคลผู้ซึ่งระลึกได้ถึงความจริงข้อนี้และตระหนักอยู่ในใจถึงสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา บุคคลผู้นั้นย่อมเป็นนักมนุษย์นิยมแนวใหม่อย่างแท้จริง

นักมนุษย์นิยมแนวใหม่แตกต่างจากนักวัตถุนิยมอย่างไร นักมนุษย์นิยมแนวใหม่มีความคิดแตกต่างจากวัตถุนิยมอย่างสิ้นเชิงนักวัตถุนิยมมักจะให้ความสำคัญที่ยิ่งใหญ่แก่วัตถุทั้งหลายอันจะนำไปสู่การเป็นผู้เอาเปรียบ ผู้แสวงหาประโยชน์ โดยที่ความมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งปวงล้วนเป็นวัตถุที่สามารถนำมาใช้สอยและสร้างความสนุกสนาน สะดวกสบายให้แก่ตนเองได้ ซึ่งเป็นการตรงกันข้ามกับนักมนุษย์นิยมแนวใหม่ที่มองทุกสรรพสิ่งในโลกด้วยความรู้สึกแห่งมิตรไมตรีและความรัก

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาความรู้สึกที่งดงามของมวลมนุษย์ต่อทุกสรรพสิ่งในโลกได้ถูกจำกัดขอบเขตอยู่เพียงแต่ในวงของผู้แสวงหาธรรมะ กวี ศิลปิน หรือนักบุญผู้ยิ่งใหญ่เท่านั้น ซึ่งบุคคลเหล่านั้นแม้ว่าจะเป็นกลุ่มชนที่มีความสุขสงบ แต่มักจะมีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากคนธรรมดาทั่วไป ดังนั้นเป้าหมายสำคัญอย่างหนึ่งของแนวคิดมนุษย์นิยมแนวใหม่ก็คือ การถ่ายทอดความรู้สึกที่สวยงาม เต็มไปด้วยความรัก ความเมตตา ที่ยิ่งใหญ่ของบุคคลเหล่านั้น มาสู่คนที่มีวิถีการดำเนินชีวิตปกติทั่ว ๆ ไป

นักมนุษย์นิยมแนวใหม่ ถือว่าเป็นเวลานานมาแล้วที่มนุษย์พยายามแสวงหาระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสมบูรณ์ของคนในสังคม ดังที่เราจะเห็นได้จาก การเปลี่ยนแปลงความเชื่อจากพฤติกรรมนิยม (วัตถุนิยม) มาเป็นมนุษย์นิยม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ที่มีความละเอียดอ่อนและให้ความสำคัญกับจิตใจมากขึ้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังมียังมีอีกเป็นจำนวนมากที่ยังได้รับความไม่เป็นธรรม ต้องมีชีวิตอยู่ด้วยความระทมทุกข์ ณ บัดนี้ เป็นเวลาที่ถึงแล้วที่เราจะหันมาพิจารณาระบบสังคมใหม่ เพื่อยกระดับของทุกคน ซึ่งต้องอยู่ล้าหลัง เสียเปรียบ ตลอดจนสัตว์ และพืชพันธุ์ไม้มิฉะนั้นแล้ว

ชีวิตจิตใจและเป็นสมบัติอันล้ำค่าของโลก ถ้าเราเห็นว่าชีวิตของเราที่มีความหมาย ชีวิตของ
 คนอื่นก็ย่อมจะต้องมีค่า มีความหมายด้วยเช่นกัน ถ้ามนุษย์เราไม่ได้ให้คุณค่าแก่การดำรงชีวิตของ
 สรรพสิ่งทั้งปวงแล้วก็เป็นไปไม่ได้ที่การพัฒนาระบบสังคมของมนุษย์ชาติจะดำเนินไปสู่ความสันติสุข
 แต่เป้าหมายของแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสม์มิใช่เป็นการวิเคราะห์ปัญหาของโลกที่เกิดขึ้นในขณะนี้
 เท่านั้น เป้าหมายของพวกเขาคือการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ให้สูญสิ้นไปจากโลก

การแก้ไขปัญหของโลกตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส มีขั้นตอนการปฏิบัติ ๓ ประการ คือ
 การพัฒนาความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ (Universal love) ในจิตใจของตัวเอง, การส่งผ่าน
 กระแสความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่จากตัวเราไปสู่คนรอบข้าง, กลุ่มที่มีความรักความเมตตา
 ที่ยิ่งใหญ่ ร่วมกันพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของทุกสรรพสิ่งในจักรวาล

ขั้นที่หนึ่ง การพัฒนาความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ในจิตใจของตัวเอง

แนวคิดนีโอฮิวแมนนิส มีความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์อย่างลึกซึ้งว่า มนุษย์ทุกคนเกิดขึ้นมา
 พร้อมกับจิตใจที่บริสุทธิ์ ปราศจากความรู้สึกลบต่าง ๆ เช่น ความแบ่งแยก ความเกลียด
 ความกลัว ความอิจฉาริษยา ความต้องการที่จะทำร้ายคนกลุ่มอื่น ๆ ฯลฯ ซึ่งความรู้สึกลบต่าง
 ลบของคนเราต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดจากการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู (Condition) ที่ไม่ถูกต้องมา
 ตั้งแต่เล็ก ดังนั้น ความรัก ความเมตตา ที่ยิ่งใหญ่จึงมีอยู่แล้วในจิตใจลึก ๆ ของเราทุกคน การ
 พัฒนาในขั้นที่หนึ่งนี้เป็นการพัฒนาจิตใจของบุคคลแต่ละคน

วิธีการปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสม์มีพื้นฐานอยู่บนหลักของโยคะศาสตร์
 (โยคะ แปลว่า UNION หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน) ที่มีมาแต่โบราณ กระบวนการฝึกโยคะ
 เป็นกระบวนการพัฒนาร่างกายและจิตใจของเราที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยตนเองของนักบุญ
 นักบวช ที่ถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ คือนื่องกันมาเป็นเวลาหลายพันปี ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของ
 การฝึกโยคะ การชำระล้างจิตใจที่ขยาบกระด้างของคนเรา (จิตใจที่เต็มไปด้วยความรู้สึกลบในทาง
 ลบ เช่น ความเกลียด ความกลัว ความอิจฉาริษยา ความโกรธ ความหยิ่งทะนงในตนเอง ความ
 ยึดมั่นในวัตถุต่าง ๆ) ที่เกิดจากการอบรมสั่งสอนที่ไม่ถูกต้องให้กลับไปสู่จิตเดิมแท้ของคนเรา
 (เหมือนจิตใจที่ไร้เดียงสาของเด็กแรกเกิดที่ยังไม่มีความรู้สึกต่าง ๆ ในทางลบ) ที่มีแต่ความรัก
 ความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ให้แก่ทุกสรรพสิ่ง ประหนึ่งว่าจิตใจของผู้ฝึกแต่ละคน เป็นศูนย์กลางของทุก
 สรรพสิ่งในจักรวาล

สาระสำคัญของการพัฒนาจิตใจของคนเราก็เป็นไปในทำนองเดียวกันอย่างไม่เปลี่ยนแปลง ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงยุคปัจจุบันก็คือ การตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกสรรพสิ่ง ในจักรวาล ซึ่งสาระสำคัญของการพัฒนาจิตใจตามแนวโยคะนี้ได้เป็นที่ยอมรับของนักวิทยาศาสตร์ ในสมัยปัจจุบันแล้วว่า ทุกสรรพสิ่งในจักรวาลเกิดขึ้นด้วยกระบวนการที่ไม่แตกต่างกันเลย ทุกสิ่งทุกอย่างมีจุดเริ่มต้นที่เหมือนกัน จากอะตอมสู่กาแล็กซี่ จากอิเล็กตรอนสู่ดวงดาว ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลจะมีการเคลื่อนที่ไปรอบจุดเริ่มต้นจุดเดียวกันนี้ จุดเริ่มต้นนี้ก็คือ ศูนย์กลางของจักรวาล ทุกสรรพสิ่งในจักรวาลจึงมีกำเนิดมาจาก "จุด" นี้ และต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ "จุด" นี้ ในการกระทำทุกกิจกรรม จุดศูนย์กลางของจักรวาลเป็นตัวควบคุมทุกสรรพสิ่งในจักรวาลใหญ่ปฏิบัติ ตามกฎของธรรมชาติ เป็นตัวควบคุมตั้งแต่ละอองธุลีเล็ก ๆ ที่ไม่มีชีวิตไปจนถึงมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่มีชีวิตที่มีการพัฒนาสูงสุด ถ้าบุคคลใดสามารถปรับจุดศูนย์กลางของตนเองให้เข้ากับจุดศูนย์กลางของจักรวาลได้ ผู้นั้นจะตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกสรรพสิ่ง (เกิดสภาวะไร้อัตตา หรือ egoless) จะบังเกิดความรักความเมตตาที่สูงที่สุด (universal love) ความตระหนักเช่นนี้จะเพิ่มพลังแห่งความรัก ความเมตตา ซึ่งเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกในจักรวาลนี้ ให้กับชีวิตของแต่ละบุคคลอย่างมหาศาล เพื่อใช้ในการต่อสู้กับพลังแห่งความชั่วร้ายต่าง ๆ ความอยุติธรรม ความโหดร้าย การเอาใจเอาเปรียบ ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างมากมายในจักรวาลนี้ได้

กระบวนการปฏิบัติทางจิตใจเพื่อที่จะรู้สึกได้ถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกสรรพสิ่งในจักรวาลนี้เรียกว่า "Proto-Psycho-Spiritual" ซึ่งใช้หลักการพัฒนาทางจิตของนักบวชโบราณที่ว่า "เราเป็นอย่างที่เราคิด" หรือ "จิตใจของเราจะเปลี่ยนไปตามสิ่งที่เราคิด" ซึ่งแนวคิดนี้กำลังเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางของนักจิตวิทยาสมัยปัจจุบัน กระบวนการนี้จึงเป็นการบริหารจิตใจด้วยการทำสมาธิ (Meditation หรือ วิปัสณา) ด้วยการสร้างภาพและภาวนาคำบางคำที่มีความหมายเกี่ยวกับจุดศูนย์กลางของจักรวาล การฝึกฝนบริหารจิตใจด้วยวิธีนี้เอง จะทำให้แต่ละบุคคลสามารถที่จะค้นพบตัวเองว่าตัวเองคือจุดศูนย์กลางแห่งจักรวาล และจิตใจของบุคคลนั้นจะเกิดความเมตตากรุณาที่แผ่กว้างต่อทุกสรรพสิ่ง ประหนึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของจักรวาลจริง ๆ

เทคนิคทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานการพัฒนาคอนของปรัชญาฮิวแมนนิส เริ่มต้นด้วยการปรับปรุงเซลล์ทุกเซลล์ของร่างกายโดยการรับประทานอาหารที่ถูกต้อง การออกกำลังกายด้วยท่าโยคะอาสนะ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงไปยังคอมพิวเตอร์ที่ควบคุมอารมณ์ต่าง ๆ ของคนเรา และการทำ

สมาธิ ซึ่งเป็นการบริหารจิตใจให้เกิดความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ ด้วยการประสานจุดศูนย์กลางของแต่ละบุคคลเข้ากับจุดศูนย์กลางของจักรวาล

บุคคลที่ทำสมาธิอยู่เสมอจะพบว่าความรู้สึกนึกคิด การมองโลกมองชีวิตของเขาจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ความรู้สึกในทางลบที่ถูกอบรมสั่งสอนจนฝังแน่นอยู่ในจิตใจมาตั้งแต่เล็กแต่น้อยจะค่อย ๆ จางหายไป ความสงบสุขอย่างลึกซึ้งจะเริ่มเกิดที่จิตใจของตัวเองก่อนความรู้สึกนั้นจะแผ่กระจายไปสู่คนรอบข้างในวงที่กว้างออกไปเรื่อย ๆ เมื่อความวิตกกังวลและความรู้สึกทางลบต่าง ๆ ไต่สูดหายไปจากจิตใจ ปัญญาที่ละเอียดอ่อนจะบังเกิดขึ้นในบุคคลนั้นมากขึ้น เขาสามารถจะทำความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และอ่านสิ่งที่แฝงเร้นไว้ในใจของผู้อื่นได้ง่ายขึ้น

ขั้นตอนที่สอง กลุ่มพลังแห่งความรัก

การทำสมาธิอย่างสม่ำเสมอจะทำให้ผู้ฝึกแต่ละคนมีจิตใจละเอียดอ่อนขึ้น มองเห็นถึงความบริสุทธิ์ทั้งที่มีอยู่ในจิตใจของตัวเองและทุกสรรพสิ่งมากขึ้น การเข้าร่วมกลุ่มกันของผู้ที่มีจิตใจของตัวเองบริสุทธิ์ทั้งมวล จะทำให้เกิดความรักความปรารถนาที่จะช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน

มหาศาลที่สามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของมวลมนุษยชาติและสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งหมายความว่าพลังคลื่นทางจิตแห่งความรักความเมตตาได้เริ่มก่อตัวขึ้นแล้วในมวลมนุษยชาติ พลังจิตอันงดงามที่เกิดขึ้นจะเป็นเครื่องผลักดันให้มวลมนุษยชาติก้าวหน้าไปสู่ความสงบสุขและสันติภาพได้ในเวลาอันรวดเร็ว

ขั้นตอนที่สาม การสร้างสรรค์สังคมใหม่ด้วยความรักและความเมตตา

ในขั้นตอนที่สามซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย หมู่สาวรุ่นใหม่ที่จิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักความเมตตา จะเริ่มบทบาทการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมในโลก พวกเขาจะไม่ละทิ้งโลก ละทิ้งสังคม เขาจะดำเนินชีวิตเหมือนคนปกติธรรมดาทั่วไป สิ่งเดียวที่เขาอาจจะแตกต่างจากคนอื่น ๆ ไปก็คือ ความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ที่มีอยู่ในจิตใจของพวกเขาตลอดเวลานั่นเอง การดำเนินชีวิตของพวกเขาจะเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนทั่วไป และแสดงให้เห็นว่า ภาระที่สำคัญที่สุดในชีวิตของพวกเขา (ซึ่งควรเป็นหน้าที่ของคนทุกคน) ได้แก่ภาวะผูกพันในการสร้างความอยู่ดีมีสุขของทุกสรรพสิ่งในจักรวาลดังคำกล่าวที่ยิ่งใหญ่ของนีโอฮิวแมนนิสต์หนึ่งว่า "เมื่อประชาชนทุกคนสามารถรวมจุดศูนย์กลางของจิตใจตัวเองให้เข้ากับจุดศูนย์กลางของจักรวาล เมื่อนั้นก็เกิดการเกิดขึ้นอย่างถาวรของสังคมในอุดมคติของเนอวีกินีโอฮิวแมนนิสต์และมนุษย์ทุกคนจะมีความมั่นใจในสันติภาพและความสงบสุขได้ตลอดไป คนทุกคนจะกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า เราเกิดขึ้นมาในโลก

เพื่อปฏิบัติการกิจอันยิ่งใหญ่เพื่อความอยู่ดีมีสุขของทุกสรรพสิ่ง" เมื่อแนวคิดนี้โอฮิวแมนนิสได้แพร่กระจายและถูกนำไปปฏิบัติในที่ต่าง ๆ มากขึ้น จะทำให้สังคมมีความสงบสันติสวยงามขึ้น ทำให้ชีวิตของแต่ละบุคคล ดำเนินไปทิศทางเดียวกับชีวิตของคนส่วนรวม และทำให้โลกนี้กลายเป็นสวรรค์ที่น่ารื่นรมย์ สภาวะเช่นนี้เป็นสภาวะที่สมบูรณ์อย่างสูงสุด ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของทุกชีวิตมนุษย์ สังคมในอุดมคติของแนวคิดนี้โอฮิวแมนนิสมีไว้แต่เพียงนำมาซึ่งความสงบสุขให้แก่มนุษยชาติเท่านั้น แต่ยังไม่หมายรวมไปถึงไปถึงกลุ่มสัตว์และพืชทั้งหลายอีกด้วย

๓. นักจิตวิทยามนุษยนิยม

๓.๑ แนวคิดของมาสโลว์ (Abraham H. Maslow)

มาสโลว์ นับว่าได้เป็นนักจิตวิทยามนุษยนิยมที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่ง ผลงานของท่านได้รับการอ้างอิงและนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะทฤษฎีความต้องการแทบทุกวงการที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น วงการธุรกิจ การพัฒนาชุมชน และการศึกษาได้นำแนวคิดของท่านไปประยุกต์ใช้อยู่เสมอ การพูดถึงมาสโลว์จึงมักจะพูดถึงทฤษฎีความต้องการ โดยนัยนี้ ทฤษฎีความต้องการจึงนับเป็นหัวใจของแนวคิดทั้งหลายของท่าน

๓.๑.๑ สิ่งที่จะต้องเข้าใจก่อน

แนวคิดของนักจิตวิทยามนุษยนิยม ถือกำเนิดขึ้นมาในฐานะเป็น "พลังที่สาม" เพื่อแสดงปฏิกริยาต่อพวกจิตวิเคราะห์และพฤติกรรมนิยม ซึ่งถือว่าเป็นพลังที่หนึ่งและที่สองอันมีอยู่ก่อนแล้ว เราจึงจำเป็นต้องศึกษาว่ามาสโลว์ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาอย่างไร จากแนวคิดอะไรบ้าง

แนวทางการศึกษาแบบองค์รวมเชิงพลวัต (The holistic - dynamic approach)

ทฤษฎีความต้องการที่จะถักถอการวิเคราะห์เหตุผล และแบบการศึกษาเชิงเหตุวิสัยและแนวคิดแบบสถิต (static) มาสโลว์จึงได้เสนอแนวทางการศึกษาแบบรวมหมดเชิงพลวัตขึ้นมาเพื่อการศึกษาดูพฤติกรรมมนุษย์ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดแบบยี่ถึอภาพรวม หน้าที่ จุดมุ่งหมายความเป็นพลวัต และลักษณะการผสมผสาน ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับทฤษฎีเชิงอินทรีย์ (Organismic Theory)

เป็นองค์รวม เพราะศึกษาค้นทั้งตัวคน ศึกษาบุคลิกภาพรวมทั้งหมด ไม่ได้ตัดศึกษาเพียงเฉพาะบางส่วน กล่าวคือ ถ้าเราจะศึกษานายก ก็เป็นการศึกษานายกทั้งตัวขณะที่เดินคุย

อยู่กับเพื่อนในชีวิตจริง ๆ ของเขาขณะที่ทุกส่วนของร่างกายกำลังทำหน้าที่อยู่ ภาพที่เราเห็นจึงเป็นบุคลิกภาพรวมทั้งหมด แต่ถาเป็นการจับนายกชั้นเพียงผาตัด แล้วแยกส่วนต่าง ๆ ออกดูไปที่ละอย่าง นั่นถือว่าเป็นการวิเคราะห์หลักทอนแล้ว

เป็นพลวัต ในความหมายที่ว่า พฤติกรรมของมนุษย์มีลักษณะเป็นกลุ่มอาการ (syndrome) อาการต่าง ๆ ในกลุ่มมีการรักษาย้ายถ่ายเห็บเปลี่ยนกันแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา กลุ่มของความรู้สึกและพฤติกรรมนั้นแม้ว่าโดยการแสดงออกแล้วจะแตกต่างกันหรือแตกต่างกันในชื่อเรียกความรู้สึกหรืออาการนั้น ๆ แท้จริง ๆ แล้วมันจะคาบเกี่ยวกัน หึ่งหึ่งกันอยู่ หรือพูดง่าย ๆ ว่ามีเอกภาพในความหลากหลายนั่นเอง และมาส์โลว์ได้ชี้ว่าเราควรศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในเชิงเอกภาพหรือแบบรวมหมด เช่น ความรู้สึกแยกตัวเองอยู่โดดเดี่ยวและความรู้สึกของความไม่ชอบ อาการหงุดหงิดมีเอกภาพรวมคือ ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ซึ่งเป็นหน่วยที่ใหญ่กว่าเป็นภาพรวมกว่า

ความจริงแล้วถ้าจะให้เข้าใจง่าย ๆ การพิจารณาแนวคิดแบบรวมหมดนั้นก็เหมือนกับชิมแกงทั้งถ้วย ว่ามีรสเป็นอย่างไรนั่นเอง เช่น แกงเขียวหวาน แกงจืด แกงเผ็ด และแกงส้ม รสชาติของแกง เหล่านี้เป็นรสชาติรวม ที่เกิดจากการทำหน้าที่ของส่วนประกอบแต่ละอย่าง เช่น ความเปรี้ยวของน้ำส้ม ความเผ็ดของพริก ความหวานของน้ำตาล ฯลฯ แต่รวมเข้าแล้วเป็นรสพิเศษเฉพาะแกงถ้วยนั้นคือเป็นรสแกงส้ม ซึ่งเป็นรสที่ไม่เหมือนกับรสของส่วนประกอบเดิมแต่ละส่วน

ในความหมายเดียวกับ รสแกงส้ม ดังกล่าวนั้นเองที่มาส์โลว์ใช้เรียกกลุ่มความรู้สึก หรือพฤติกรรมวารสชาติทางจิต

และคำว่า กลุ่มอาการก็คือการรวมตัวกันเข้าของความหลากหลายต่าง ๆ ที่มีรสชาติทางจิตรวมกัน (คือแกงส้มเหมือนกัน แม้บางครั้งจะเปรี้ยวบ้าง จะหวานบ้างไปบ้าง เพราะองค์ประกอบมากน้อยไม่เท่ากัน แต่ก็ยังเป็นแกงส้ม)

ลักษณะอีกอย่างหนึ่งที่ควรจะนำมากล่าวคือคำว่าเชิงหน้าที่ มาส์โลว์แนะว่าเราควรทำการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์เชิงหน้าที่ในความหมายที่ว่า การรวมตัวกันเข้าหรือการจัดองค์กรของบุคลิกภาพ ต้องถูกเข้าใจในลักษณะของการเผชิญปัญหา และที่ว่า บุคลิกภาพนั้นหรือมนุษย์นั้นพยายามทำอย่างไรกับปัญหานั้น ๆ เพราะเขาบอกว่าพฤติกรรมที่ก่อตัวขึ้นส่วนใหญ่เป็นการทำบางสิ่งตอบบางสิ่ง และในลักษณะนั้นก็นำมาเป็นข้อพิจารณา เพื่อแบ่งแยกกลุ่มอาการพฤติกรรมไปด้วย

นั่นคือกลุ่มอาการเดียวกัน จะมีจุดมุ่งหมายที่จะทำการเดียวกันในปัญหาเดียวกันหรือทำสิ่งเดียวกัน
ต่อสิ่งเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มอาการความต้องการนิยมนับถือตนเอง (self - esteem
syndrome) คือการหาคำตอบของมนุษย์เกี่ยวกับปัญหาของการโตมา การสูญเสีย การรักษาไว้
และการป้องกัน ความต้องการนิยมนับถือตนเอง และคล้าย ๆ กับกลุ่มอาการความมั่นคงปลอดภัย
ที่พยายามทำเพื่อหาคำตอบว่าจะทำอย่างไรต่อปัญหาการได้รับ การสูญเสีย และการรักษาไว้ซึ่ง
ความรักจากผู้อื่น (Maslow 1970: 299-305)

ส่วนในลักษณะเชิงผสมผสาน และลักษณะเชิงมีจุดหมายนั้นก็คงไม่จำเป็นต้องอธิบาย
ในที่นี้ เพราะจะค่อย ๆ เข้าใจเองเมื่อพูดถึงทฤษฎีความต้องการ

๓.๑.๒ ทฤษฎีแรงจูงใจของมนุษย์ หรือทฤษฎีความต้องการพื้นฐาน (Maslow
1970: 35-49)

ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์เป็นทฤษฎีในเชิงบวก ซึ่งเป็นการรวมตัว
กันเข้าของแนวคิดแบบเชิงหน้าที่นิยมของเจมส์และคิวอี้ แนวคิดแบบภาพรวมของเวิร์ตไฮเมอร์
(Wertheimer) , โกลสไตน์ (Goldstein) และจิตวิทยาแกสตัลท์เข้ากับแนวคิดพลวัตนิยมของ
ฟรอยด์, ฟรอมม์ (Fromm) ฮอเนย์ (Horney) ไรช์ (Reich) จุง (Jung) และแอดเลอร์
(Adler) หลังจากผสมผสานกันหรือสังเคราะห์แล้วมาสโลว์ได้ให้ชื่อทฤษฎีนี้ว่าทฤษฎีภาพรวมเชิง
พลวัต

มาสโลว์ได้จัดความต้องการของมนุษย์ไว้ ๕ ชั้น ตามลำดับของการที่จะต้องได้รับ
ความพึงพอใจ หรือการสนองตอบก่อนหลัง ดังนี้

ความต้องการทางกาย (The physiological needs)

เป็นความต้องการทั้งหมดเกี่ยวกับความอยู่รอดของชีวิต เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ การนอนหลับ ท่ออยู่อาศัย ฯลฯ ซึ่งมาสโลว์กล่าวว่าความต้องการทางกายเป็นความต้องการที่ต่ำที่สุดได้รับการตอบสนองเป็นอันดับแรกสุด ก่อนความต้องการทั้งหมดของมนุษย์ ความหมายของคำกล่าวนักคือ มนุษย์ผู้ซึ่งขาดทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตอย่างที่สุด มนุษย์ผู้นั้นมีแนวโน้มว่าแรงจูงใจที่สำคัญของเขาคือความต้องการทางกายมากกว่าความต้องการอื่น คือมนุษย์ผู้ขาดอาหาร ความปลอดภัย ความรัก และขาดความรู้สึกนิยมนับถือตัวเอง จะมีความหิวกระหายต่ออาหารการกินอย่างรุนแรงกว่าความต้องการอื่นใดทั้งสิ้น

ถ้าหากว่าทุก ๆ ความต้องการที่มีอยู่ไม่ได้รับความพึงพอใจ ชีวิตหรืออินทรีย์จะถูกควบคุมโดยความต้องการทางกาย ความต้องการอื่น ๆ ดูเหมือนว่าจะไม่มีอยู่เลย หรือถูกเก็บไว้ข้างหลัง แต่เมื่อความหิวหรือความต้องการทางกายได้รับการตอบสนองจนถึงขั้นพึงพอใจอย่างสม่ำเสมอ (ก็จะทำให้) ความต้องการในลำดับถัดไปผุดขึ้น (emerge) และเมื่อความต้องการในลำดับที่สูงขึ้น บังเกิดขึ้น แม้เพียงครั้งเดียว ความต้องการที่สูงกว่าจะทำหน้าที่ควบคุมชีวิตแทนความต้องการทางกาย เมื่อความต้องการนี้ได้รับความพึงพอใจ ความต้องการในชั้นที่สูงกว่าก็จะผุดขึ้นอีก และจะทำหน้าที่ควบคุมชีวิตแทนความต้องการอันเก่าเป็นไปในลักษณะนี้เรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงขั้นสูงสุดและนั่นคือคำตอบที่ว่า ทำไมมาสโลว์จัดลำดับความต้องการไว้อย่างเป็นลำดับชั้นก่อนหลัง เชิงสัมพันธ์ระหว่างกัน (heirarchy of relative prepotency)

ข้อนี้หลักของแนวคิดมาสโลว์ดังกล่าวนี้ อยู่ที่ว่าการทำให้ได้รับความพึงพอใจในความต้องการ กับการทำให้ไม่ได้รับ (หรือขาด) กลายมาเป็นสิ่งสำคัญพอ ๆ กันในทฤษฎีแรงจูงใจ นั่นคือถ้าหากความต้องการทางกาย ได้รับการตอบสนองอย่างสม่ำเสมอ ความต้องการในชั้นนี้ ก็ยังมีอยู่เพียงในแง่ของศักยภาพเท่านั้นจะเกิดขึ้นอีกครั้งเพื่อควบคุมชีวิตถ้าหากความต้องการนั้นถูกทำให้ขาดหายไป ดังนั้นชีวิตจึงถูกควบคุมและพฤติกรรมต่าง ๆ จะก่อขึ้นก็แต่โดยการไม่ได้รับความพึงพอใจในความต้องการ ถ้าความหิวได้รับการตอบสนองจนเต็มคราบ มันจะกลายเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ไป

ความต้องการความปลอดภัย (The safety needs)

เมื่อความต้องการทางกายภาพได้รับความพึงพอใจเป็นอย่างดีแล้ว ความต้องการในขั้นที่สูงขึ้นก็จะเกิดขึ้น นั่นคือ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการที่มั่นคงคือความต้องการความปลอดภัย ความมั่นคงถาวร การพึ่งพิง การปกป้องคุ้มครอง การมีอิสระเสรีจากความกลัว ความวิตกกังวลและความสับสนยุ่งเหยิง ความต้องการโครงสร้างทางสังคมที่มีกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ และความแข็งแกร่งของคุ้มครองและอื่น ๆ ที่คล้ายกันนี้

ความต้องการในความมั่นคงปลอดภัยนี้ อาจกล่าวได้ว่า ถ้าบุคคลอยู่ในอันตราย ขาดความมั่นคงปลอดภัยอย่างรุนแรงเป็นระยะเวลาานาน ๆ ความต้องการนี้อาจเป็นตัวกำหนดชีวิตให้ดำรงอยู่เพื่อแสวงหาความปลอดภัยแต่เพียงอย่างเดียว ความต้องการในขั้นนี้เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่ายพอ ๆ กับความต้องการทางกายภาพ นั่นคือ เราชอบสิ่งที่เราคุ้นเคยมากกว่าสิ่งที่ไม่คุ้นเคย ชอบผู้ที่เรารู้จักสนิทสนมด้วยมากกว่าคนแปลกหน้า มีแนวโน้มที่จะนับถือศาสนาหรือปรัชญาแห่งโลก หนึ่งเพื่อความสุขทางใจและเพื่อความสอดคล้องต้องกันกับคนหมู่มาก ซึ่งก็เป็นความหมายที่แสดงให้เห็นถึงส่วนหนึ่งของแรงจูงใจในการแสวงหาความปลอดภัยนั่นเอง

ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (The belongingness and Love needs)

เมื่อความต้องการทางกายภาพและความมั่นคงปลอดภัยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีแล้ว ความต้องการความรักความเห็นอกเห็นใจและการเป็นเจ้าของก็จะบังเกิดขึ้น ในขั้นนี้ บุคคลจะรู้สึกเจ็บปวดอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนต่อการเสียเพื่อน คนรัก ภรรยาและลูก ๆ เขาจะหวาดระแวงต่อความสัมพันธ์เชิงรักใคร่กับผู้อื่น โดยเฉพาะในกลุ่มของตัวเอง

มันมีความสำคัญที่จะต้องตระหนักว่า ความต้องการทางจิตสังคมนี้ อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด คือ ในแง่ที่เป็นการรับการกระทำ (passive) เช่น ความต้องการพึ่งพิง การที่จะถูกรัก ถูกเป็นเจ้าของและได้รับการยอมรับ ฯลฯ กับในแง่ที่เป็นการแสดงการกระทำ (active) เป็นความต้องการที่ไม่พึ่งพิง ต้องการที่จะแสดงความรู้สึกอ่อนโยนที่จะช่วยเหลือ ที่จะรับผิดชอบ ต่อสมาชิกในชุมชนและอื่น ๆ ทั่วนองนี้ ซึ่งมาสโลว์กล่าวไว้ว่า ความต้องการความรักนี้หมายถึงการให้และการรับความรัก และความแตกต่างจะเห็นได้ชัดเจนเมื่อเขากล่าวเน้นโดยระบุว่าเป็นเชิงพลวัต มีความแตกต่างกันระหว่าง B - Love หรือความรักในสัจ (Being) ของบุคคลอื่นอันเป็น

ความรักที่ไม่ต้องการผลตอบแทน รักที่ไม่เห็นแก่ตัว กับ D - Love (deficiency - Love) อันเป็นความรักที่บกพร่องไม่เต็ม เป็นความต้องการเติมเข้ามาใส่ตัวและเห็นแก่ตัว (Huizinga 1970: 22)

ความต้องการนิยมนับถือตัวเอง (The esteems needs)

มนุษย์ทุกคนมีความต้องการหรือปรารถนาสำหรับความมั่นคงถาวรและมีประเมินตัวเองสูง สำหรับการนับถือตัวเอง การนับถือผู้อื่น ความต้องการนี้แบ่งออกเป็น ๒ ชุดย่อย คือ ความปรารถนาในความแข็งแกร่ง ความปรารถนาความสำเร็จ ความเพียงพอ ความปรารถนาความเชี่ยวชาญและความสามารถ (เช่นต้องการเป็น "นาย" ของภาษา) ความปรารถนาความเชื่อมั่นในตัวเองที่จะเผชิญกับโลก ความปรารถนาความเป็นอิสระจากการพึ่งพิงและต้องการมีเสถียรภาพและความต้องการหรือความปรารถนาเกี่ยวกับเกียรติยศชื่อเสียงและศักดิ์ศรี (นิยามได้ว่าได้รับการยอมรับนับถือหรือเห็นคุณค่าโดยผู้อื่น) ฐานะแห่งชนชั้น ความรุ่งเรือง การได้รับการจรรยาบรรณ การได้รับความสนใจ การเป็นบุคคลสำคัญหรือซาบซึ้งใจจากบุคคลอื่น ๆ

การได้รับความพึงพอใจในความต้องการนิยมนับถือตนเอง จะนำไปสู่ความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกมีคุณค่า ความเข้มแข็ง สมรรถภาพและความเพียงพอ การเป็นอยู่อย่างมีประโยชน์และจำเป็นต่อโลก แต่หาปราศสิ่งเหล่านี้ไปจากมนุษย์ จะก่อให้เกิดความรู้สึกต่ำต้อยกว่าความอ่อนแอ และอยู่ในสภาพสิ้นหวัง

นอกจากนี้มาส์โลว์ ได้กล่าวไว้ว่าจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่มีการรับรู้เกี่ยวกับตัวเองไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยยึดถือความนิยมนับถือตนเองบนพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้อื่น แทนที่จะมองจากวิสัยความสามารถ (capacity) ความสามารถ (competence) และความเพียงพอที่แท้จริงของตัวเองที่มีต่องาน ความนิยมนับถือตัวเองที่มั่นคงและที่ตีในแง่สุขภาพ จึงน่าจะขึ้นอยู่กับการตระหนักในความเป็นจริงของตัวเองมากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับเกียรติยศชื่อเสียง การให้ค่าโดยผู้อื่น และควรแยกให้ออกระหว่างตัวตนที่แท้จริงตามธรรมชาติกับตัวตนปลอมที่ฝันไว้ในอุดมคติ (idealized pseudo-self) ซึ่งนั่นก็หมายความว่า เราควรประเมินตัวเองจากความสามารถที่มีอยู่จริง หรือทำได้จริงอย่างเป็นธรรมชาติ และหลีกเลี่ยงออกมาอย่างายคายจากธรรมชาติภายในของเรา จากสังขารของเราหรือจากชะตากรรมเชิงชีวภาพ (biological fates or destiny)

ความต้องการบรรลุสภาพการแห่งตน (The need for self-actualization)

แม้ว่าความต้องการทุกประการข้างต้นได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พึงพอใจแล้วทุกประการแต่เราอาจคาดหวังไว้ว่า ความพึงพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ และความกระวนกระวายแบบ อยู่ไม่สุขจะค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นมาอีกในไม่ช้าไม่นาน นอกเสียจากว่าบุคคลนั้น ๆ กำลังทำในสิ่งที่เขา และเฉพาะตัวเขาเท่านั้นที่เหมาะสมที่จะทำ กล่าวคือถ้าบุคคลเป็นอยู่ในสภาพปกติสุขอย่างแท้จริง นักดนตรีต้องเล่นดนตรี จิตรกรต้องวาดภาพ กวีต้องรจนาบทกวี อะไรก็ตามที่มนุษย์สามารถเป็น ได้ เขาต้องเป็น (What a man can be, he must be) เขาต้องเป็นจริงตรงตามสภาพ ธรรมชาติของเขา (he must be true to his own nature) ความต้องการนี้เรียกว่า ความต้องการที่จะบรรลุความเป็นจริงแห่งตน (self-actualization) (หรือความต้องการ พัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ที่สุด)

มาส์โลว์ ได้ชี้แจงเกี่ยวกับศัพท์คำว่า self - actualization ว่า เขาใช้ในความหมายเฉพาะและจำกัด คือหมายถึงความปรารถนาของมนุษย์ที่จะพบกับความสำเร็จของตนเอง (self-fulfillment) นั้นหมายความว่า มีแนวโน้มสำหรับมนุษย์ที่จะทำให้เกิดสภาพที่เขาสามารถกลายเป็นความจริงขึ้นมา (to become actualized in what he is potentially) แนวโน้มนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นความปรารถนาที่จะเป็นจริง ๆ ในสิ่งที่เขาสามารถเป็นได้แต่เพียงคนเดียว (What one ideosyncratically is) และเป็นทุกสิ่ง ที่สามารถจะเป็นได้ดังกล่าวมาแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม มาส์โลว์ได้ชี้ว่ารูปแบบเฉพาะของความต้องการเหล่านี้ก็แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล เช่นบางคนอาจปรารถนาจะเป็นแม่ในอุดมคติ บางคนอาจแสดงออกมาในรูปของความเป็นนักกีฬาที่มีร่างกายแข็งแรง บางคนอาจวาดรูปหรือประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ และเห็นว่าในระดับความต้องการบรรลุความเป็นจริงแห่งตนนั้นจะมีความแตกต่างระหว่างบุคคลอย่างมากที่สุด

๓.๑.๓ ข้อคำนึงเกี่ยวกับลักษณะภายในของทุก ๆ ความต้องการ
ระดับของความพึงพอใจเชิงสัมพัทธ์ (degree

of relative satisfaction)

ตามที่แบ่งความต้องการออกเป็น ๕ ชั้น และบอกว่าเมื่อความต้องการชั้นแรกได้รับการตอบสนองจนถึงขั้นพึงพอใจแล้ว ความต้องการอันดับต่อไปก็จะหยุดยั้ง การกล่าวเช่นนี้อาจทำให้

เกิดเข้าใจผิดว่า ความต้องการนั้นจะต้องได้รับการตอบสนองถึงระดับ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์เต็มเสียก่อน ความต้องการอันถัดไปจึงจะผุดขึ้น ตามข้อเท็จจริงแล้วผู้คนในสังคมส่วนมากเป็นคนระดับปกติธรรมดา ผู้ซึ่งได้รับความพึงพอใจแต่เพียงบางส่วนของความต้องการพื้นฐานทั้งหมดของเขา และบางส่วนก็ไม่ได้รับความพึงพอใจในขณะเดียวกันการอธิบายที่เป็นจริงกว่าสำหรับลำดับขั้นของความต้องการก็คือ การพิจารณาในลักษณะลดจำนวนเปอร์เซ็นต์ลง เมื่อพูดถึงความต้องการในขั้นสูงขึ้น เช่นประชาชนที่อยู่ในระดับปกติธรรมดา อาจได้รับความพึงพอใจในความต้องการทางกายภาพประมาณ ๘๕ เปอร์เซ็นต์ ของความต้องการทั้งหมดในขั้นนี้ และ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของความต้องการความปลอดภัย ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของความต้องการความรัก ๔๐ เปอร์เซ็นต์ในความนิยมนับถือตนเอง และ ๓๐ เปอร์เซ็นต์สำหรับความต้องการบรรลุความเป็นจริงแห่งตน

อนึ่ง การผุดขึ้นของความต้องการอย่างใหม่ภายหลังจากที่ความต้องการอันเก่าได้รับความพึงพอใจแล้วนั้น การผุดขึ้นไม่ได้เป็นไปอย่างฉับพลัน แต่ค่อย ๆ ผุดขึ้นทีละน้อยในอัตราที่ต่ำจากความไม่มีอะไรเลย ยกตัวอย่างเช่น ถ้าความต้องการ A ซึ่งเป็นความต้องการขั้นแรกได้รับความพึงพอใจเพียง ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ความต้องการ B อันเป็นความต้องการขั้นถัดไปก็ยังไม่ปรากฏขึ้นให้เห็น ครั้นเมื่อความต้องการ A ได้รับความพึงพอใจเพิ่มเป็น ๒๕ เปอร์เซ็นต์ ความต้องการ B อาจผุดขึ้น ๕ เปอร์เซ็นต์ และเมื่อความต้องการ A ได้รับความพึงพอใจ ๑๕ เปอร์เซ็นต์ ความต้องการ B อาจผุดขึ้นถึง ๔๐ เปอร์เซ็นต์เป็นต้น (Maslow 1970: 53)

จากแนวคิดทำนองนี้ เราจึงพูดได้ว่าความต้องการสิ่งใด ๆ ในตัวของมันเอง จะมีนัยแบ่งถึงความพึงพอใจในความต้องการอื่น ๆ ที่แฝงอยู่แล้วในตัว และความต้องการพื้นฐานนี้ไม่จำเป็นว่าจะต้องรู้สึกสำนึกหรือไม่สำนึก โดยทั่วไปแล้วบุคคลธรรมดา ๆ ส่วนใหญ่แทบจะไม่มีสำนึกเสียมากกว่า จะมีความรู้สึกสำนึกอยู่บ้างก็ในหมู่ของพวกปัญญาชนเท่านั้น

๓.๒ แนวคิดของโรเจอร์ส (Carl R. Rogers)

โดยแนวความคิด โรเจอร์สเชื่อว่า ธรรมชาติมนุษย์เป็นไปในทางที่ดี หรือแง่บวก โดยพื้นฐานแล้ว เราจะแสวงหาความเจริญและความสำเร็จ และเราต้องการที่จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและอย่างมีความหมายกับผู้อื่น เขาแนะนำว่าเพื่อที่จะให้บรรลุความเป็นจริงแห่งตนและเพื่อจะมีความสัมพันธ์ที่ระหว่งบุคคล เราต้องตระหนักถึงความรู้สึกความต้องการ

ของตัวเราเองใหญ่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง ทั้งในด้านเพนทาการ (sensation) การรับรู้ ความนึกคิด และอื่น ๆ

ทำไม คนจำนวนมากล้มเหลวต่อการทำให้ตัวเองบรรลุความสำเร็จหรือบรรลุความเป็นจริงแห่งตน มีอะไรที่ผิดพลาดเกี่ยวกับบุคคลเหล่านั้นกระนั้นหรือ โรเจอร์สจะตอบว่า เราจำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่ในทางบวก (positive regard) เช่น ความรักและการยอมรับ (โดยปราศจากเงื่อนไข) จากบุคคลอื่นซึ่งมีความสำคัญต่อชีวิตของเรา แต่ที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันจริง ๆ แล้ว เรากลับได้รับการตอบสนองแบบมีเงื่อนไขมากกว่าสิ่งที่ปราศจากเงื่อนไขหรือการเอาใจใส่ในทางบวก คำกล่าวนี้หมายความว่า สภาพเงื่อนไข หรือข้อกำหนด (conditions or stipulations) ถูกจัดวางไว้เหนือความรักและการยอมรับที่เราต้องการ มันก็คล้าย ๆ กับการกล่าวว่า "ฉันจะรักและยอมรับเธอ ถ้า เธอเชื่อและรู้สึกเช่นเดียวกับที่ฉันคาดหวังให้เธอเป็น" เมื่อเราได้รับสาร (messages) แบบนี้โดยตรงหรืออย่างละเอียดอ่อน เราจะถูกทำให้ยอมจำนนต่อเงื่อนไขดังกล่าว ทั้งนี้เพราะเราต้องการจะได้มาซึ่งความรักและการยอมรับ แม้ว่าบางครั้งเราจะต้องหยุดหรือยกเลิกสิ่งที่เราต้องการก็ตาม

๓.๒.๑ การบำบัดที่ยึดถือบุคคลเป็นศูนย์กลาง (person - centered approach) (Rogers 1980: 115)

แนวคิดเรื่องนี้พอสรุปสั้น ๆ ได้ว่า ปัจจุบันบุคคลแต่ละคนมีทรัพยากรอย่างมากมาอยู่ในตัวเอง เขาสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านั้นทำความเข้าใจตัวเองและเปลี่ยนแปลงทัศนคติพื้นฐาน ตลอดจนการขึ้นนำตัวเอง ทรัพยากรนี้จะถูกปลดปล่อยออกมาหรือนำมาใช้งานได้ ถ้าอยู่ในบรรยากาศที่ทัศนคติเชิงจิตวิทยาแบบการช่วยเหลือซึ่งกันและ

โรเจอร์สกล่าวว่า สภาพหรือบรรยากาศที่จำเป็นต้องมี ต้องทำให้เกิดขึ้นตามลำดับ มีอยู่ สาม ประการ สภาพ สาม ประการดังกล่าวนี้ใช้ได้กับทุกระดับความสัมพันธ์ ตั้งแต่พ่อแม่ - ลูก ผู้นำ - ลูกน้อง ครู - นักเรียน ผู้บริหาร - พนักงาน และอื่น ๆ สภาพดังกล่าวคือ

๑. ความแท้จริงหรือความลงรอยกัน (genuineness, realness, or congruence)

แนวคิดในข้อนี้ ก็คือ ในความสัมพันธ์ของการบำบัดรักษา ยิ่งนักจิตบำบัดเป็นตัวของเขาเอง (Being himself) หรือถอดหน้ากากความเป็นจิตแพทย์หรือการตีสีหน้าแบบ "หน้าหมอ" ออกได้มากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้คนไข้เปลี่ยนแปลงและเจริญเติบโตในลักษณะ

การสร้างความไว้วางใจ

คำกล่าวนี้หมายความว่า นักจิตบำบัดต้องเป็นผู้เปิดเผยเพิ่มเติมต่อการที่จะมีความรู้สึก และทัศนคติต่าง ๆ ตลอดจนการปล่อยให้กระแสแห่งความรู้สึกหลังไหลเข้าสู่ตัวได้ทุกขณะที่ทำการบำบัดรักษา คำว่าโปร่งใส (transparent) เป็นคำที่เหมาะสมกับสภาพหรือบรรยากาศดังกล่าวนี้ นั่นคือ นักจิตบำบัดทำตัวเขาเองให้เป็นสิ่งโปร่งใสสำหรับคนไข้ คนไข้สามารถมอง (เข้าใจ) นักจิตบำบัดอย่างทะลุปรุโปร่งโดยไม่มีอะไรมาขวางกั้นไว้ว่า นักจิตบำบัดคือใคร เป็นอย่างไร ภาพของนักจิตบำบัดซึ่งตกค้างอยู่ในจิตใจของคนไข้ก็จะค่อย ๆ ปลดสลายการไป (อาจหมายถึงว่าเข้าใจหมดสิ้น) ส่วนตัวนักจิตบำบัดเองประสบการณ์ที่ได้รับในขณะนั้น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในการช่วยให้ตระหนักชัด และสามารถทำการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม

๒. การยอมรับ, การเอาใจใส่ หรือการให้รางวัล (acceptance, caring, praising) บรรยากาศประการที่สองนี้ โรเจอร์ส หมายถึง การยอมรับที่ปราศจากเงื่อนไข (unconditional positive regard) หมายความว่า เมื่อใดที่นักจิตบำบัดกำลังจัดประสบการณ์แบบบวก มีทัศนคติแบบยอมรับต่อคนไข้ ไม่ว่าคนไข้จะเป็นอย่างไร เมื่อกระนั้นกระบวนการบำบัดรักษา หรือการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นมากที่สุด นักจิตวิทยาบำบัดมีเจตนาจะให้คนไข้เป็นอยู่อย่างที่เขาเป็นอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าในขณะนั้น เขาจะรู้สึกสับสน ขุ่นเคือง หวาดกลัว กระทบหรือสับสน รัก หรือหึงหวงอะไร สำหรับนักจิตบำบัดแล้ว การเยียวยาทำนองนี้ คือการไม่เข้าไปครอบงำ และการให้รางวัลต่อคนไข้ ก็เป็นการให้ในลักษณะรวบรวมข้อดีทั้งหมดเลยมากกว่าจะเป็นแบบเงื่อนไขย่อย ๆ

๓. การเข้าใจอย่างร่วมรู้สึกอย่างลึกซึ้ง (empathic understanding)

หมายความว่านักจิตบำบัดรู้สึกและเข้าใจความหมายส่วนตัวของคนไข้อย่างถูกต้องตรงกับความรู้สึกและความเข้าใจที่คนไข้มีต่อตัวเขาเอง เมื่อความเข้าใจอย่างร่วมรู้สึกนี้ ทำหน้าที่อย่างดีที่สุด เมื่อใด นักจิตบำบัดก็เหมือนเข้าไปนั่งอยู่ในหัวใจของคนไข้ ซึ่งช่วยให้เขาพบความกระจ่างในการแปลความหมายต่าง ๆ ของคนไข้ด้วยความรู้สึกที่ไวต่อความรู้สึก โรเจอร์สกล่าวว่า การฟังอย่างตั้งใจฟัง เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในชีวิตของเรา เราคิดว่าเราฟัง แต่ความจริง ๆ แล้วการฟังชนิดที่เข้าใจอย่างทอ้งแท้ อย่างร่วมรู้สึกในความหมายเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก และเป็นการฟังที่มีพลังสูงสุดยอดอย่างหนึ่งสำหรับการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล

ในบรรยากาศที่ประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการคือกล่าวข้างต้นนั้น ในขณะที่บุคคลได้รับการยอมรับและได้รับรางวัลนั้น เขามีแนวโน้มที่จะพัฒนาทัศนคติในบรรยากาศอย่างนั้นให้เขาผู้ตัวเขามากขึ้นเรื่อย ๆ ทำนองเดียวกับบุคคลที่เคยฟังอย่างเห็นอกเห็นใจมาแล้ว ก็มีแนวโน้มที่เป็นไปได้ว่าจะยินดีรับฟังอย่างนั้นมากยิ่งขึ้นเหมือนกัน ขณะที่บุคคลเข้าใจและให้รางวัลแก่ตัวตน (self) ตัวตนก็ยิ่งจะลงรอยกับประสบการณ์มากยิ่งขึ้น ดังนั้นบุคคลจึงยิ่งเข้าสู่ความเป็นจริงอันเป็นตัวตนแท้ ๆ ของเขามากยิ่งขึ้น แนวโน้มนี้เป็นส่วนย้อนกลับ (reciprocal) ของทัศนคติของนักจิตบำบัด ที่สามารถทำให้บุคคลเจริญงอกงามก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓.๒.๒ พฤติกรรมการเรียนรู้ (The act of learning)

สำหรับนักจิตวิทยามนุษยนิยมแล้ว การเรียนรู้เป็นความพยายามของส่วนบุคคล โดยนัยนี้ การรับรู้ (perception) จึงเป็นแนวคิดสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ บุคคลจะเลือกรับรู้สิ่งที่มีความหมายแตกต่างกันออกไปในบรรยากาศแห่งการศึกษา ผู้เรียนจะเลือกเรียนในสิ่งที่เขารับรู้ว่าเป็น สำคัญ หรือมีความหมายสำหรับตัวเขาเท่านั้น

ความหมายดังกล่าวผสมผสานขึ้นจากเป้าหมาย ความสนใจ ทัศนคติ ความเชื่อส่วนบุคคล ความสำคัญของอัตมโนทัศน์ ก็มีส่วนอย่างยิ่งในการเรียนรู้ อัตมโนทัศน์ในเชิงบวกหรือลบมีทั้งส่งเสริมและยับยั้งการเรียนรู้ นอกจากนี้โรเจอร์สยังเห็นว่า ยังมีสิ่งที่เป็นตัวตนที่แท้จริงกับตัวตนในอุดมคติ ซึ่งบุคคลต้องการจะเป็นอีกตัว ช่วงห่างระหว่างทั้งสองตัวคนนี้จะเป็แรงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ดังนั้นปัจเจกบุคคลจึงแตกต่างกัน กล่าวคือ การรับรู้จะเป็นการรับแบบเลือกสรร และจะมีอัตมโนทัศน์ที่แตกต่างกันออกไปอีกด้วย และก็เพราะด้วยเหตุนี้แหละที่การเรียนรู้แบบการค้นพบ (discovery) มีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้เรียนถูกกระตุ้นให้นำเอาความเป็นเอกลักษณ์ของเขาเข้ามาสู่สถานการณ์หรือปัญหาในการเรียน ปลูกปล้ำกับมันแล้ว แสวงหาหรือเรียนรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่มีความหมายที่สุดสำหรับตัวเขา การเรียนรู้ในแนวนั้นจึงเป็นการเรียนโดยมีแรงจูงใจภายในของตัวบุคคลเป็นแรงจูงใจที่สำคัญ

จากการอธิบายพฤติกรรมในการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ นักจิตวิทยามนุษยนิยมได้มีอิทธิพลต่อการศึกษานักใหญ่ในแง่ที่ว่า การศึกษาจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล คำนึงถึงความต้องการและความสนใจที่ไม่เห็นเหมือนกัน ทุกครั้งที่เริ่มโครงการจึงต้องทำการประเมินความต้องการของ

ผู้เรียนว่า อะไรคือสิ่งที่ผู้เรียนต้องการและมีความหมายสำคัญสำหรับตัวเขา

และเนื่องจากการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ด้วยแรงจูงใจภายใน และเป็นการแสวงหา หรือพัฒนาตัวเองเชิงส่วนบุคคล เพราะฉะนั้นนี่คือที่มาของแนวคิดการประเมินผลตัวเอง (self-evaluation) อันเป็นการวัดและประเมินผลที่จัดไว้ว่าเป็นรูปแบบของการศึกษาผู้ใหญ่แบบมนุษยนิยมโดยเฉพาะ และเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวคิดที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ไปสู่สู่พัฒนาการแห่งตนอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ตัวผู้เรียนเองเท่านั้นที่รู้ว่าอะไรดีที่สุดที่เขาจะเป็นและตัดสินใจได้ว่า การเรียนรู้ที่เขาเรียนนั้นช่วยให้เขาพบกับความต้องการหรือความสนใจที่แท้จริงของเขาหรือไม่

ดังนั้น การประเมินตัวเอง แรงจูงใจภายใน อัตมโนทัศน์ การรับรู้และการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ ล้วนแต่เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียนในทุกระดับอายุ โรเจอร์สเรียกการเรียนรู้ที่มีความหมายนี้ว่า เป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ทดลอง (experiential) และได้เพิ่มเติมหลักการเรียนรู้ว่า

๑. เป็นการเข้าร่วมทั้งตัวบุคคล คือบุคคลจะต้องเข้าสู่การเรียนรู้ทั้งด้านพุทธิปัญญาและความรู้สึก
๒. เป็นการริเริ่มด้วยตนเอง คือ การแสวงหาเพื่อค้นพบจำเป็นต้องมาจากความต้องการภายในของตัวบุคคล
๓. เป็นการแผ่กระจาย คือ การเรียนรู้จะมีผลกระทบต่อพฤติกรรม ทักษะคติ หรือบุคลิกภาพของผู้เรียน
๔. เป็นการประเมินผลด้วยตัวผู้เรียน คือ ผู้เรียนสามารถที่ทำการประเมินโคติที่สุดว่าประสบการณ์ที่ได้รับนั้นตอบสนองความต้องการของเขาหรือไม่
๕. สิ่งสำคัญในการเรียนรู้คือความหมาย เมื่อการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เกิดขึ้นอย่างมีความหมายต่อผู้เรียน สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ทั้งหมดของเขา (Rogers 1969: 5 อ้างใน Elias 1980: 128)

๕. นักการศึกษาผู้ใหญ่แบบมนุษยนิยม

นักการศึกษาเชิงมนุษยนิยมซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของโรเจอร์สและมาสโลว์ และไคน่าแนวคิดนั้น ๆ มาประยุกต์ใช้จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ก็คือ โบลล์

(Malcolm Knowles) ผู้ซึ่งนับได้ว่าเป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สูงสุดต่อนักศึกษาผู้ใหญ่ในอเมริกา

โนลส์ ได้เรียกร้องให้นักการศึกษาผู้ใหญ่ใช้วิทยาการการสอนแบบใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากการสอนเด็ก ๆ เขาเรียกการสอนผู้ใหญ่ว่า แอนดราโกจี (andragogy) ซึ่งเขาหมายถึงศาสตร์และศิลป์ในการช่วยเหลือ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ในลักษณะที่ตรงข้ามกับการสอนเด็ก (pedagogy) การช่วยเหลือในความหมายแอนดราโกจี หมายถึงช่วยให้นักเรียนได้เรียน (helping human being learn) ด้วยการเน้นที่ผู้เรียนและพัฒนาการของความเป็นมนุษย์ ทฤษฎีแอนดราโกจีจึงมีกรอบของทฤษฎีแบบมนุษยนิยม ในที่นี้เราจะพิจารณากันถึงมูลเหตุของแอนดราโกจีในลักษณะที่เป็นการแสดงออกถึงพื้นฐานมนุษยนิยมของวิทยาการใหม่ (new technology) ซึ่งโนลส์ได้กล่าวไว้ในหนังสือเล่มใหม่ว่า (Knowles 1981: 55-59)

มูลเหตุหนึ่ง มโนภาพต่อตนเอง (self - concept)

มูลเหตุแรกนี้ เป็นข้อคิดเห็นที่เกิดขึ้นจากอัตมโนทัศน์ ซึ่งเป็นจุดเน้นพื้นฐานของจิตวิทยามนุษยนิยม โนลส์เชื่อว่าขณะที่บุคคลเจริญเติบโตขึ้น และมีวุฒิภาวะยิ่งขึ้นเท่าไร อัตมโนทัศน์ของเขาจะเคลื่อนย้ายจากบุคลิกภาพแบบการพึ่งพิงไปสู่การชี้นำตัวเอง การเรียนรู้ที่มีความหมายสูงสุดจะเป็นไปอย่างดีเยี่ยมในลักษณะที่เป็นการเรียนรู้โดยการชี้นำตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของความต้องการเป็นตัวของตัวเองของผู้ใหญ่ การตั้งมูลเหตุว่าผู้ใหญ่ต้องการชี้นำตัวเองไม่ใช่ดังเช่นมาเฉย ๆ มันมีข้อนัยว่าต้องนำไปใช้ในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วย นั่นคือ บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ต้องเป็นแบบส่งเสริมสนับสนุน มีการร่วมมือร่วมใจ เป็นกันเอง และต้องทำให้ผู้ใหญ่รู้สึกว่าได้รับการยอมรับนับถือ และเพราะว่าผู้ใหญ่คือผู้ชี้นำตัวเอง ดังนั้น เขาก็สามารถที่จะกำหนดความต้องการทางการศึกษาของเขาเอง การวินิจฉัยตนเองเกี่ยวกับความต้องการในการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินตัวเองเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่คงอยู่บนพื้นฐานของมูลเหตุเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ของแอนดราโกจี อัตมโนทัศน์ของผู้ใหญ่ในการเรียนรู้ เป็นสิ่งละเอียดอ่อน ผู้ใหญ่ซึ่งประสบกับความล้มเหลวของการเรียนในวัยเด็ก และผู้ซึ่งไม่ค่อยเชื่อมั่นในความสามารถที่จะเรียนรู้ของตัวเอง มักจะมีอัตมโนทัศน์เชิงลบ อันเป็นเสมือนปรากฏการณ์กีดกันการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ดังนั้น มูลเหตุแรกของแอนดราโกจี จึงรวบรวมเอาไว้ด้วยหลักการเบื้องต้น หลาย ๆ อย่างของแนวคิดทางการศึกษาแบบมนุษยนิยม เช่น ความสำคัญของอัตมโนทัศน์ การวินิจฉัยตนเอง

ในการเรียนรู้และการประเมินผล การร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน ตลอดจนความจำเป็นสำหรับการยอมรับนับถือและไว้วางใจในตัวผู้เรียนผู้ใหญ่

มูลบทข้อที่สอง ประสบการณ์ (experience)

มูลบทข้อที่สอง คือเรื่องประสบการณ์ของผู้ใหญ่ซึ่งมีอยู่ว่า ผู้ใหญ่จะถือว่าตัวเขาเป็นมวลรวมอันพิเศษสุดหนึ่งของประสบการณ์แห่งชีวิต และเป็นที่ยัง เขาจะผสมผสานการเรียนรู้ใหม่ ๆ เข้ากับบุคลิกภาพพิเศษนั้น ๆ การยอมรับความพิเศษของแต่ละบุคคลและการยอมรับในประสบการณ์เป็นแนวคิดเบื้องต้นของมนุษยนิยม โนลส์สนับสนุนให้ใช้ประสบการณ์ของผู้ใหญ่ เป็นทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ เป็นการใช้อย่างมีประสิทธิภาพทดลองและการเรียนรู้ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขาแนะนำให้มีการฝึกความไวต่อความรู้สึก (Sensitive training) หรือฝึกหัดมนุษย์สัมพันธ์อย่างน้อยที่สุดในช่วงแรก ๆ ของกิจกรรมทางการศึกษา

มูลบทข้อที่สาม ความพร้อม (readiness)

มูลบทนี้หมายความว่า ผู้ใหญ่เป็นบุคคลที่เติบโตเต็มที่ มีประสบการณ์ มีความพร้อม ที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่เขาต้องการ เพราะผู้ใหญ่มีบทบาทความรับผิดชอบอยู่แล้ว เช่น ในฐานะคนทำงานอาชีพ, พ่อแม่ และสมาชิกของกลุ่มสังคม ฯลฯ ดังนั้น การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ จึงควรจัดประสบการณ์ในการเรียนให้สอดคล้องกับ ความต้องการ บทบาท และประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีอยู่

มูลบทข้อที่สี่ ทิศทางของการเรียนรู้ (orientation of learning)

มูลบทสุดท้ายนี้ มีอยู่ว่าผู้ใหญ่ปรารถนาที่จะใช้ความรู้ที่เรียนมาโดยเร็วที่สุด ในปัจจุบันอย่างทันทีทันใด ไม่ใช่เป็นการรอไว้ใช้ในอนาคตแบบเด็ก ๆ หลักสูตรของการศึกษาผู้ใหญ่ จึงต้องเน้นปัญหาเฉพาะ ที่ผู้ใหญ่ต้องการอย่างแท้จริง การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงมีทิศทางมุ่งไปสู่ปัญหามากกว่า เนื้อหาวิชาโดยทั่วไปอย่างเด็ก ๆ

มัลคอล์ม โนลส์ เรียกได้ว่าเป็นนักการศึกษาผู้ใหญ่แนวมนุษยนิยมอย่างแท้จริงสำหรับเขาแล้ว กระบวนการเรียนจะรวมผู้เรียนเข้าไว้ทั้งตัวบุคคล ไม่ว่าด้านอารมณ์ จิตใจและปัญญาทางวิชาการ มันเป็นภาระหน้าที่พิเศษสุดของนักการศึกษาผู้ใหญ่ที่จะต้องช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพจนสุดขีดและก้าวหน้าไปสู่สิ่งจรรงของตนเอง เป็นผู้ใหญ่ที่เจริญเติบโตสู่ปลั่งสมตัว โดยนัยนี้แอนดราโกจี จึงเป็นวิธีการเชิงปฏิบัติที่จะทำให้ผู้คนคิดเชิงมนุษยนิยมเป็นจริงขึ้นมาได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว การนำเสนอทฤษฎีแอนดราโกจีของโนลส์ เป็นการแสดงออกถึงอิทธิพลของมนุษยนิยมอย่างแท้จริงดังที่เขาได้กล่าวไว้ใน "ปรัชญาประชาธิปไตย" ของการศึกษาว่า

"โดยการมุ่งเอาฐานะกับพัฒนาการของบุคคล และความเชื่ออย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับการทำงานของทุก ๆ คน ตลอดจนศรัทธาที่มีอยู่ว่าประชาชนจะทำการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องสำหรับตัวเขาเอง ถ้าให้ข่าวสารข้อมูลที่จำเป็นและการสนับสนุนอย่างเพียงพอ ความเจริญเติบโตของประชาชนจะต้องเป็นสิ่งที่ได้รับความสำคัญเหนือผลสำเร็จทางวัตถุ เมื่อสองสิ่งนี้ขัดแย้งกันความเจริญเติบโตของประชาชนจะต้องมาก่อน มันเป็นการเน้นถึงการปลดปล่อยศักยภาพของมนุษย์ออกมามากกว่าที่จะทำการควบคุมพฤติกรรมใด ๆ ของมนุษย์เอาไว้" (Knowles 1970: 60)

๕. การศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบมนุษยนิยม

การศึกษานอกระบบโรงเรียนคือ "กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นใดทั้งในและนอกโรงเรียน โดยไม่มีรูปแบบแน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่า การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักใช้ความคิดตัดสินใจรู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยตนเอง มีเสรีภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิชาการเป็นเพียงส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเท่านั้น จึงเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดเพื่อคนทุกคนในสังคม" (เกียรติวรรณ ๒๕๓๐:๕๐)

การศึกษาแบบมนุษยนิยม เป็นการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งหาทางปรัชญาเกี่ยวกับเสรีภาพ ความรับผิดชอบ และความตั้งใจตามธรรมชาติของผู้เรียน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้การศึกษายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้รับการเน้นในการศึกษาแบบมนุษยนิยม หลักสูตรที่จัดขึ้นตามใจผู้สอน และการตกลงใจที่เต็มไปด้วยขั้นตอนและวิธีการ เป็นการทำให้ผู้เรียนทำให้ไม่สามารถระบุความต้องการเรียนรู้ของเขาได้ การศึกษาแบบมนุษยนิยม มอบความรับผิดชอบเรื่องการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ผู้เรียนมีเสรีภาพที่จะเรียนอะไรก็ได้ที่เขาต้องการจะเรียนในลักษณะที่เป็นความต้องการซึ่งผูกพันขึ้นมาด้วยแรงปรารถนาของผู้เรียน ครูเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะหรืออำนวยความสะดวกให้กับกระบวนการเรียนรู้ การศึกษาแบบนี้ จึงเน้นผู้เรียนมากกว่าตัวครูและเน้นการเรียนรู้มากกว่าการสอน

การศึกษาแบบมนุษยนิยม หรือการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ไม่เพียงแต่คำนึงถึงเสรีภาพและความรับผิดชอบของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาตัวเองของผู้เรียน

แต่ละคนควย ผู้เรียนจะถูกมองเป็นแบบเอกบุคลิก ผู้ซึ่งทุก ๆ แง่มุมชีวิตของเขาจะได้รับอนุญาตให้เจริญเติบโตขึ้นในกระบวนการศึกษาไม่ว่าจะในคานอารมณ์ หัตถ์คติ หรือคานร่างกาย ต่างถูกถือว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับความรู้ทางคานวิชาการ การพัฒนาจึงเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพรวมหมดทั้งตัว ในทุกแง่มุมของความเป็นมนุษย์ (Elias 1980: 123))

นอกจากนี้ เกียรติวรรณ อมาตยกุล (๒๕๓๐: ๔๔-๔๕) ได้อธิบายถึงการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามความเชื่อของลัทธิอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) รวมถึงเหตุผลและหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง หน้าที่ของผู้สอน (Facilitator) สมมุติฐานและกระบวนการเรียนการสอนไว้อย่างกระจางชัควา

ในคานการศึกษา ลัทธิอัตถิภาวะนิยมได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับตัวควย การเรียนการสอน และบทบาทของครูไว้อย่างน่าสนใจ

ควย

ลัทธิเน้นเรื่องปัจเจกชน คือ "ตัวฉฉฉฉ" หรือ "ตัวเอง" เป็นหลักมนุษย์เราแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งคานประสพการณ์และความนึกคิด ซึ่งอาจจะทำให้เรารู้ในสิ่งเดียวกันแตกต่างกันออกไป เช่น ครูสอนเรื่องหนึ่ง แต่ผู้เรียนในชั้นอาจจะแปลความหมายในเรื่องที่ครูสอนออกไปได้มากมาย ลัทธิจึงมีความเชื่อว่าตัวควยเองมีใช้สิ่งสำคัญที่สุด ความรู้และวิชาการต่าง ๆ เป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาตัวเอง รู้จักตัวเอง ช่วยตัวเอง และสามารถพึ่งตัวเองได้ เช่น ครูสอนเรื่องวิธีการปลูกผัก ผู้เรียนแต่ละคนอาจจะเรียนรู้จากหัวข้อนั้นต่างกัน บางคนเรียนรู้ชีวิตควยควยลำบากในการทำงาน บางคนเรียนรู้ถึงการช่วยตัวเอง หมายความว่า ไม่จำเป็นที่ผลสุดท้ายที่ผู้เรียนแต่ละคนควรจะได้รับจะต้องเหมือนกัน ไม่จำเป็นจะต้องได้รับวิธีการปลูกผักเหมือนที่ครูสอน แต่สามารถเรียนรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ กันออกไป

ลัทธิเชื่อว่าควยต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัว อาจเปลี่ยนแปลงได้เสมอ จึงเน้นให้ผู้เรียนแต่ละคนพยายามค้นหาความจริงด้วยตนเอง ให้พิจารณาด้วยตนเองว่า ฤทธิหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีความถูกต้องหรือไม่ ? อย่างไร ? ผู้เรียนสามารถนำกฎเกณฑ์หรือฤทธิเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างไร ? เช่น การสอนเรื่องศีลธรรม ผู้สอนไม่ควรบังคับให้ผู้เรียนรักษาศีลต่าง ๆ เช่น ศีล ๕ หรือศีล ๘ แต่ควรให้โอกาสผู้เรียนค้นหาความจริงด้วยตนเอง ว่าการรักษาศีลดีหรือไม่ อย่างไร รักษาศีลแล้วจะให้ประโยชน์หรือไม่โทษแก่ตัวเองอย่างไร ผู้สอนอาจจะ

เพียงแต่บอกว่าการรักษาศีลคืออะไร ทำอย่างไร ส่วนผู้เรียนจะรักษาศีลหรือไม่เป็นเรื่องของผู้เรียนเอง

การจัดการศึกษา

ส่วนในด้านการจัดการศึกษา ควรจัดสิ่งแวดล้อมหลาย ๆ แบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตัวเองสนใจและเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตมากที่สุด และถือว่าวิชาการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสาขาใดก็มีความสำคัญเท่าเทียมกัน ลัทธินี้รังเกียจการศึกษาที่เตรียมคนให้เป็นผู้ชำนาญในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นสถานศึกษาจึงควรจัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับโลกเกี่ยวกับชีวิตควบคู่ไปกับวิชาเฉพาะ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นนายของวิชาการแทนที่จะให้วิชาการเป็นนายเหนือผู้เรียน วิชาการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ เกษตรศาสตร์... หรือปรัชญา ความจะมีความสำคัญพอ ๆ กัน ลัทธินี้มองเห็นความสำคัญของคนเท่า ๆ กัน ไม่ได้เห็นนายแพทย์หรือวิศวกรมีความสำคัญไปกว่าชาวไร่ชาวนา วิชาใดก็ตามที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักชีวิต รู้จักตัวเอง และทำให้ผู้เรียนมีความสุขในสังคม ถือว่าวิชานั้นมีความเหมาะสม

ครู และ การเรียนการสอน

ลัทธินี้ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง จึงคัดค้านการเรียนการสอนที่จำกัดอยู่แต่ในวงวิชาการและความรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องไปถึงชีวิตของผู้เรียน และเห็นว่าถ้าครูทำหน้าที่เป็นเพียงตัวกลางระหว่างความรู้กับผู้เรียน ครูนั้นนอกจากจะลดทอนความเป็นมนุษย์ของตัวเองแล้ว ยังไม่เคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนอีกด้วย การเรียนการสอนจึงไม่ควรใช้วิธีการถ่ายทอดแต่ควรเป็นวิธีการเสนอแนะและและเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูที่มีความรู้ และประสบการณ์ในวิชานั้นเป็นอย่างดีกับผู้เรียน ในกรณีเช่นนี้ศิษย์และครูควรสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผู้เรียนอาจจะรับหรือไม่รับข้อเสนอแนะของครูก็ได้ ผลสำเร็จในการเรียนการสอนจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าผู้เรียนรับทัศนะที่ครูเสนอมามากน้อยเพียงใด แต่ขึ้นอยู่กับว่าผู้เรียนเข้าใจโลกเข้าใจชีวิต เข้าใจตัวเองมากขึ้นเพียงใด และบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความอบอุ่น และความจริงใจระหว่างครูและศิษย์

หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครูก็คือ ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหาและต่อสู้กับความกดดันต่าง ๆ จากภายนอก เช่น ความกดดันจากครอบครัว ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ที่ทำให้เสรีภาพในการเลือกที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์น้อยลง ครูต้องช่วยให้ศิษย์

มีความเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด เห็นคุณค่าของเสรีภาพ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งของมนุษย์
ครูจะตองหาขบวนการให้ศิษย์ย้อนกลับมามองตัวเอง ฟังตัวเอง และมีอิสระภาพ ครูจะสามารถ
ช่วยศิษย์ได้ก็ต่อเมื่อตัวครูเองต้องมีเสรีภาพ สามารถฟังตัวเองได้ และต้องเคารพเสรีภาพและ
ความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นไม่ว่าจะยิ่งไปกว่าของตัวเอง

เหตุผลของการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในด้านความคิด และสามารถ
สามารถวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๑. วิชาการและความรู้อื่น ๆ ในโลกปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
ดังนั้นคำจำกัดความของการศึกษาจะตองไม่เป็นเพียงการถ่ายทอดหรือส่งผ่านความรู้จากผู้สอน
ไปยังผู้เรียนเท่านั้น จุดประสงค์หลักของการศึกษาจะตอง เป็นการพัฒนาทักษะของการแสวงหา
ความรู้ เมื่อบุคคลจบการศึกษาจะตองมีได้เพียงความรู้พื้นฐานเท่านั้น แต่จะตองมีความสามารถ
ในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อย่างชำนาญชาญฉลาดตลอดเวลาที่เหลือของชีวิต

๒. การศึกษาไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา
เท่านั้น เพราะการเรียนรู้ในชีวิตของคนเราจะตอง เรียนจากสิ่งที่เราทำทุกประการของเรา
คือ ประสิทธิภาพการเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตของเราคือแหล่งความรู้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นจาก
โรงเรียน โรงเรือน ร้านค้า หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เพื่อน พ่อ แม่ พี่ น้อง.....
เพราะการเรียนรู้หมายถึง การรู้จักใช้ประโยชน์ของทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นใน
หรือนอกสถานการศึกษาเป็นไปเพื่อการพัฒนา การและการเจริญเติบโตของบุคคล

๓. การศึกษาจะตองไม่จำกัดอยู่เฉพาะในวัยเด็กเท่านั้น การศึกษาคือ การเรียนรู้
ตลอดชีวิตสิ่งที่เราเรียนตอนเด็ก ๆ ควรจะเป็นทักษะของการแสวงหาความรู้ และสิ่งที่เราเรียน
มาเมื่อเราออกจากโรงเรียนแล้วควรจะเป็นการแสวงหาความรู้ การใช้ความรู้ ความเข้าใจ
ทัศนคติและคุณค่าที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตที่มีความสุขและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

๔. การเรียนรู้ในแบบที่ผู้เรียนมีเสรีภาพและชี้แนะตัวเองสอดคล้องกับกระบวนการ
จิตวิทยาธรรมชาติของมนุษย์ คือ มนุษย์มีความต้องการในส่วนลึกที่จะเป็นอิสระชี้แนะตัวเอง และ
สิ่งหนึ่งที่เป็นธรรมชาติของการบรรลุภาวะของบุคคลคือ ความสามารถในการรับผิดชอบชีวิตของ
ตนเองและการชี้แนะตัวเองได้มากขึ้น

๕. การที่ผู้เรียนมีส่วนในการเลือกเรียนสิ่งที่ต้องการเรียน และมีส่วนในการกำหนดวิธีเรียนเองย่อมจะต้องเรียนโตคึกและเรียนรู้ไต่มาากกว่าผู้ที่ต้องเรียนในแบบที่ถูุกกำหนดให้เรียน คือ ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์มาใช้ในการเรียนรู้ และสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันไต่มาากกว่า

๖. การเรียนการสอนแบบเน้นให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เป็นตัวของตัวเอง รู้จักตัดสินใจและเพิ่มความรับผิดชอบในตัวผู้เรียนอันเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษา

การใ้การศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง

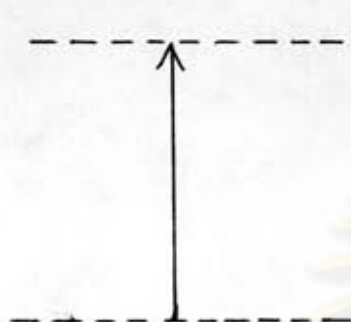
การใ้การศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักการเรียนรู้ด้วยตัวเองคือ กระบวนการที่ปัจเจกบุคคลได้รับความช่วยเหลือ หรือปราศจากความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นก็ตาม สามารถริเริ่มกำหนดความต้องการในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง สามารถสร้างจุดประสงค์ในการเรียน ระบุทรัพยากรมนุษย์และวัตถุที่จะเป็นประโยชน์ในการเรียน สามารถเลือกวิธีเรียนเองและประเมินผลการเรียนไต่ด้วยตัวเอง อย่างไรก็ตามกระบวนการนี้มีไต่หมายถึงการเรียนตามลำพัง แ่อาจเรียนรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชั้นเรียน เพราะความจริงแล้วการเรียนแบบนี้มีกจะเกิดขึ้นไต่ เมื่อผู้เรียนได้รับความช่วยเหลือหลายรูปแบบจากคนหลายคน เช่น จากครู อาจารย์ สถาบันการศึกษา นั่นคือผู้เรียนยังเป็นตัวของตัวเองในท่ามกลางความช่วยเหลือของผู้อื่น

ปัจจุบันนวัตกรรมการศึกษาไม่ว่าจะเป็นสำหรับเด็กหรือผู้ใหญ่ เช่น โรงเรียนแบบไม่มีชั้นเรียนโรงเรียนชุมชน ล้วนตั้งอยู่บนสมมุติฐานของการใ้การศึกษาที่เน้นใ้ความสำคัญในตัวผู้เรียน ปัญหาของผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเองของผู้เรียน ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ส่วนมากเน้นใ้ความสำคัญอย่างมากแก่ผู้บริหารการศึกษา ผู้สอนสาระเนื้อหาวิชาและกระบวนการสอน

บทบาทของครู อาจารย์ (Facilitator)

ผู้สอน (Facilitator) มีหน้าที่สำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีอิสระภายในคานความคิดเป็นตัวของตัวเอง รู้จักคิด ตัดสินใจ มีความรับผิดชอบ และรู้จักการเรียนรู้ไต่ด้วยตัวเองด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้

๑. ช่วยให้การเข้าถึงความต้องการทางการศึกษาของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น ความสามารถของผู้เรียน ความสามารถของผู้สอน เวลาที่ใช้เรียน อุปกรณ์ในการสอน ฯลฯ ดังตัวอย่างในภาพข้างล่าง (the diagnostic function)

ความรู้และทักษะที่ผู้เรียนต้องการ
(ตัดเย็บชุดครุย)

ความต้องการทางการศึกษา

ความรู้และทักษะของผู้เรียนในปัจจุบัน
(เย็บผ้า)

๒. ช่วยผู้เรียนวางแผนการศึกษา เพื่อที่จะบรรลุถึงความรู้และทักษะที่ผู้เรียนต้องการ (the planning function)
๓. ร่วมมือกับผู้เรียนสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน (the motivational function)
๔. ร่วมมือและช่วยเหลือผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อบรรลุถึงความรู้และทักษะที่ผู้เรียนต้องการ (the methodological function)
๕. เป็นผู้ชี้แนะ บริการ แหล่งวิชา และจัดสื่อการสอนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ และสามารถทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง (the resource function)
๖. ช่วยผู้เรียนในการประเมินผลว่าบรรลุถึงความรู้และทักษะที่ผู้เรียนต้องการมากน้อยเพียงไร (the evaluative function)

การเปรียบเทียบสัมฤทธิฐานและกระบวนการเรียนการสอน ๒ แบบ

การกำหนดสัมฤทธิฐาน

	การเรียนการสอนแบบมีครู เป็นศูนย์กลาง	การเรียนการสอนแบบให้ผู้เรียน รู้จักการเรียนรู้ด้วยตัวเอง
มโนทัศน์ของผู้เรียน	ขึ้นอยู่กับครู	เป็นตัวของผู้เรียนเองมากขึ้น เรื่อย ๆ
ประสิทธิภาพของผู้เรียน	ถูกสร้างขึ้นมากว่าจะถูก นำมาใช้	เป็นแหล่งทรัพยากรความรู้ที่ อุดมสมบูรณ์
ความพร้อมในการเรียน	แตกต่างกันตามระดับวุฒิภาวะ	แตกต่างกันตามงานและปัญหา ในชีวิต
ทิศทางของการเรียน	รวมศูนย์อยู่ที่เนื้อหาวิชา	รวมศูนย์อยู่ที่งานหรือปัญหาใน ชีวิต
แรงจูงใจของผู้เรียน	การสนับสนุนและการลงโทษ จากครู	ความอยากรู้อยากเห็นและแรง กระตุ้นจากภายในของผู้เรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนการเรียนการสอน

	การเรียนการสอนแบบมีครู เป็นศูนย์กลาง	การเรียนการสอนแบบให้ผู้เรียน รู้จักการเรียนรูด้วยตนเอง
บรรยากาศ	มีแบบแผนตายตัวแน่นอนมีการ ชี้แนะ การแข่งขัน การตัดสินที่ เฉียบขาด	ไม่มีแบบแผนตายตัวแน่นอน อบอุ่น เคารพ ยอมรับ ช่วย เหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน
การวางแผนการเรียน	โดยผู้สอนตั้งแต่นั้น	โดยการตัดสินใจร่วมกันของผู้เรียน ผู้สอน
การวินิจฉัยความต้องการ	โดยผู้สอนตั้งแต่นั้น	โดยการประเมินร่วมกัน
การกำหนดเป้าหมาย	โดยผู้สอนตั้งแต่นั้น	โดยการเจรจาตกลงร่วมกัน
การกำหนดกระบวนการเรียน	ตามเนื้อหาวิชา หลักสูตร จนล้ากับตามเหตุผล	ตามโครงการเรียนที่ตกลงกัน ตามความพร้อมของผู้เรียน
กิจกรรมการเรียนรู้	เทคนิคที่ผู้สอนถ่ายทอดให้ การอ่านตามที่ครูสั่ง	โครงการตามที่ตกลงกัน การ ศึกษาอย่างเป็นอิสระ เทคนิค ต่าง ๆ ตามประสิทธิภาพของ ผู้เรียน
การประเมินผล	โดยผู้สอนตั้งแต่นั้น	ประเมินร่วมกันจากหลักฐาน ที่ผู้สอนผู้เรียนเก็บสะสมไว้

บรรยากาศกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเองมีลักษณะอย่างไร?

บรรยากาศที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรมีลักษณะดังนี้

๑. บรรยากาศอบอุ่น เป็นมิตร

บรรยากาศแห่งความเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งในหมู่ผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

๓. บรรยากาศซึ่งเอื้อต่อการสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผู้ชี้แนะหรือผู้ช่วยเหลือ ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้ ซึ่งกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ทุกอย่างที่เขาต้องการ และตามความสามารถของเขาเอง ทั้งนี้โดยมีปัญหาและประสิทธิภาพของผู้เรียนเป็นที่มาของข้อมูล ความจริงการเรียนรู้และความคิดริเริ่มต่าง ๆ

๔. บรรยากาศของความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ผู้สอนควรที่จะเปิดเผยและแสดงความจริงใจต่อผู้เรียนในเรื่องฉันทาคติและอคติทั้งปวงที่มี ผู้เรียนก็ควรเป็นผู้เปิดใจกว้างและพร้อมที่จะศึกษาอย่างจริงจัง ถึงแนวความคิดและข้อชี้แนะของผู้สอน แต่ก็ไม่ต้องการที่จะทดสอบทุกอย่างกับค่านิยมแนวความคิดและประสิทธิภาพของตนเอง สุดท้ายต้องพร้อมที่จะปฏิเสธสิ่งที่พิจารณาแล้วว่าไม่มีคุณค่าหรือไม่เป็นที่ต้องการ และนำสิ่งที่ตนยอมรับไปปรับใช้ในโอกาสที่เหมาะสมต่อไป

การให้การศึกษามุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง ต้องการผู้เรียนที่มีคุณสมบัติและลักษณะใดบ้าง

การศึกษาในระบบที่ส่วนใหญ่มีครู เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรงแก่ผู้เรียนนั้น ต้องการผู้เรียนที่อ่านสอนง่าย ปฏิบัติตัวตามที่ครูสอนต้องการใหม่มีความสามารถในการฟังอย่างตั้งใจ จดบันทึกเก่ง อ่านได้เร็วและทำความเข้าใจกับเนื้อหาบทเรียนได้ดี เก่งข้อสอบโต้แย้งข้อหา หนังสือเก่ง ความจำดี แต่การสอนให้คิดเป็นรู้จักการเรียนรู้ด้วยตัวเองต้องการ ผู้เรียนที่มีคุณสมบัติและความสามารถดังนี้คือ

๑. ต้องเข้าใจว่าการเรียนภายใต้การนำของผู้สอนแตกต่างจากการเรียนที่ผู้เรียน

ชี้ว่าตัวเองอย่างไร จนสามารถอธิบายความแตกต่างอันนี้ให้ผู้อื่นเข้าใจได้

๒. ต้องเข้าใจชัดเจนถึงความดีที่ควรขอกของตัวเอง ความเป็นตัวของตัวเองที่ไม่ขึ้นต่อผู้อื่นตลอดจนความสามารถในการชี้ว่าตัวเอง

๓. ต้องมีความสามารถที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถือเอาเขาเหล่านั้นเป็นแหล่งความรู้ ที่มาของประสบการณ์เรียนรู้และแผนการเรียน รู้จักให้และรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น

๔. ต้องมีความสามารถที่จะกำหนดความต้องการในการเรียนได้ตามความเป็นจริง และจากความช่วยเหลือของครูและเพื่อน ๆ

๕. ต้องมีความสามารถที่จะแปรความต้องการนั้นไปสู่จุดประสงค์ทางการเรียนในรูปแบบที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

๖. ต้องมีความสามารถที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่นในฐานะที่ผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้แนะ ผู้ช่วยเหลือผู้แนะแนวและต้องมีความสามารถในการริเริ่มใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเองได้

๗. ต้องสามารถกำหนดทรัพยากรมนุษย์และวัสดุให้เหมาะสมต่อจุดประสงค์ทางการเรียนในแบบต่าง ๆ ได้

๘. ต้องสามารถเลือกใช้วิธีการที่ทรงประสิทธิภาพ เพื่อใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และสามารถใช้วิธีการที่เลือกสรรแล้วดังกล่าวอย่างมีทักษะและมีความคิดริเริ่ม

๙. ต้องสามารถเก็บสะสมและประเมินค่าสิ่งที่ได้รับจากจุดประสงค์การ เรียนรู้แบบต่าง ๆ ได้

๖. ผลงานวิจัยที่เกิดของ

งานวิจัยต่างประเทศ

โรเซนทาล และ จาคอบสัน (Rosenthal, R., & Jacobson, L. อ้างใน Tageson 1982:236) ได้ศึกษาพบว่าความเชื่อที่มีอยู่ก่อนของครูเกี่ยวกับศักยภาพของผู้เรียน มีผลต่อความสำเร็จและความเจริญเติบโตทางปัญญาของผู้เรียน

โรเจอร์ส เก็นดลิน ไคส์เลอร์ และทรูแอ็กซ์ (Rogers, C.R; Gendlin, E.T.;

Kiesler, D.J.; & Truax, c. (อ้างใน Tageson 1982: 236) ได้ร่วมกันศึกษากระบวนการเรียนการสอนจำนวน ๓,๑๐๐ ชั่วโมง จาก ๔๕๐ โรงเรียนในสหรัฐ, อังกฤษ, แคนาดา, เกาะเวอรจิ้น และอิสราเอล พบว่าความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างสภาวะการช่วยเหลือซึ่งเนะของครู กับความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียน (การศึกษาวิจัยครั้งนี้อาศัยทฤษฎีการยึดบุคคลเป็นศูนย์กลางของโรเจอร์สเป็นหลัก)

แอสปี และ รอคบัค Aspy, D.N.; & Rocbuck, F.N.(อ้างใน Tageson 1982: 237) ได้ทำการศึกษาพบว่าผู้เรียนที่อยู่ในสภาวะที่มีครูคอยช่วยเหลือซึ่งเนะก่อนข้างสูง มีแนวโน้มที่จะได้รับความสำเร็จในการเรียนสูง ในขณะที่ผู้เรียนซึ่งมีครูคอยช่วยเหลือซึ่งเนะในระดับต่ำ มีผลการเรียนตกต่ำลงและยังพบว่า ถ้ามีสภาพการคอยช่วยเหลือหรือการอำนวยความสะดวกในการเรียนก่อนข้างสูง ผู้เรียนจะเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหา มีทัศนคติที่ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่จะเริ่มทำอะไรด้วยตนเองมากขึ้น มีปัญหาค้นวินัยน้อยลง และมีระดับการหนีโรงเรียนน้อยลงด้วย

งานวิจัยในประเทศ

บุญเลิศ มาแสง กับคณะ (๒๕๒๕ : ๑๑๔) ได้ทำการวิจัยประสิทธิภาพของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับความพึงพอใจ (เขต, ๑, ๔) ผลปรากฏว่า ประสิทธิภาพของความพึงพอใจของผู้เรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากครูมีความเข้าใจความรับผิดชอบ ตลอดจนทัศนคติของครูเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน และครูผู้สอนบางคนไม่ได้รับการยอมรับจากนักศึกษา เนื่องจากความสามารถส่วนตัวและความประพฤติ

วิบูลลักษณ์ ทองเชื้อ (๒๕๒๕ : ๑๑) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและลักษณะการเรียนการสอนการศึกษาผู้ใหญ่ พบว่าส่วนมากครูมักจะอภิปรายโดยทั่วไปมากกว่าจะทำการตอบคำถามของนักศึกษา

อุดม ศาสตร์เวช (๒๕๓๐ : -) ได้ทำการศึกษาความเชื่อในทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด พบว่า ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมีความเชื่อในจุดมุ่งหมายของการศึกษา หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน บทบาทของผู้เรียนและบทบาทของผู้สอนในแนวปรัชญาและบทบาทของผู้สอนในแนวปรัชญาพัฒนาการนิยม ในระดับมากและมากที่สุด

มีความเชื่อตามแนวปรัชญาบูรณาการนิยม และอภิปวณนิยมในระดับมาก มีความเชื่อตามแนวปรัชญา
 สสารัตถนิยม ในระดับปานกลางและน้อย ส่วนแนวปรัชญานิรันดรนิยม มีความเชื่อในระดับมาก ปาน-
 กลาง และน้อย ตามลำดับ และผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่มีพื้นฐานทางการศึกษา
 ต่างกัน มีความเชื่อในทางปรัชญาการศึกษาตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา หลักสูตร วิธีการเรียน
 การสอน บทบาทของผู้เรียนและผู้สอน ตามแนวปรัชญานิรันดรนิยม สสารัตถนิยม พิพัฒนาการนิยม
 บูรณาการนิยม และอภิปวณนิยม ไม่แตกต่างกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย